

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA

**VÍCEJAZYČNOST VE VYBRANÝCH PŘEKLADECH
DÍLA TERRYHO PRATCHETTA**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Zuzana Pejsarová

Specializace v pedagogice, obor Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Helena Chýlová Ph.D.

Plzeň 2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 31. března 2024

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěla bych moc poděkovat vedoucí bakalářské práce doc. PaedDr. Heleně Chýlové, Ph.D., za její čas, ochotu, trpělivost, průběžné rady a velmi důležitá doporučení. Poděkování patří také mým přátelům za jejich velikou podporu.

Klíčová slova

Terry Pratchett, Jan Kantůrek, translation, vícejazyčnost, Zeměplocha, jazyk

Key words

Terry Pratchett, Jan Kantůrek, translation, multilingualism, Discworld, language

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na vícejazyčnost ve vybraných překladech děl Terryho Pratchetta. Popisuje stratifikaci českého jazyka, život a dílo zmíněných osobností, stručný úvod do překladatelské činnosti a vícejazyčnosti v uměleckém textu a reklamě. V praktické části se zabývá zkoumáním forem řeči vybraných postav Zeměplochy.

Anotation

Bachelor thesis focuses on multilingualism in selected translations of works by Terry Pratchett. It describes the stratification of Czech language, life and work of the mentioned personalities, a brief introduction to translation activity and multilingualisms in artistic text and advertisement. In the practical part, it explores the forms of speech of selected Discworld's characters.

Obsah

Úvod.....	7
1. Cíle a hypotézy.....	8
2. Stratifikace českého jazyka.....	9
2.1. Spisovná čeština.....	9
2.2. Nespisovná čeština.....	11
2.2.1. Interdialekty.....	11
2.2.2. Sociolekty.....	17
3. Terry Pratchett.....	18
3.1. Úspěšný život Zeměplošana.....	18
3.2. Zeměplošské dobrodružství.....	19
4. Jan Kantůrek.....	21
4.1. Úspěšný život fantasy-mana.....	21
4.2. Zeměplocha v českém kabátě.....	22
4.3. Přátelství s Pratchetem.....	22
5. Překladařství uměleckého textu.....	24
5.1. Přeložitelnost textu.....	24
5.2. Tvůrčí iniciace překladaře.....	25
5.3. Práce s cizojazyčností a vícejazyčností.....	25
6. Vícejazyčnost.....	27
6.1. Vícejazyčnost v uměleckém textu.....	28
6.2. Vícejazyčnost v reklamě.....	29
Praktická část.....	31
7. Nac mac Fíglové.....	31
7.1. Anglická x česká figlovština.....	31
7.1.1. Ukázky překladu figlovštiny.....	32
7.2. Česká figlovština.....	33
7.3. Slovník figlovštiny.....	35
8. Igorové.....	37
8.1. Anglická x česká igorština.....	37
8.1.1. Ukázky překladu igorštiny.....	37
8.2. Igor o charakteru Igorů.....	38
9. Pan Tulipán.....	40
9.1. Tulipánova -aná mluva.....	40
9.2. Ukázky překladu.....	40
10. Otto Schrecklich.....	42
10.1. Ottův cizí přízvuk.....	42

10. 2. Charakteristika Ottova přízvuku	43
11. Čestmír	45
12. Smrt'	47
12. 1. Smrt'ův proslov	47
12.2. Smrt'ův spisovný jazyk	48
13. Mrakoplaš.....	50
13. 1. Mrakoplašova čeština.....	50
13. 2. Ukázka překladu Mrakoplaše.....	50
14. Dvoukvítek.....	52
14. 1. Dvoukvítkova spisovnost.....	52
15. Klačané.....	53
15. 1. Ahmed.....	54
15. 2. Jabbar	54
15. 2. 1. Jabarrův jazyk	55
Závěr	57
Seznam literatury a použitých zdrojů.....	59

Úvod

Terry Pratchett a jeho Úžasná Zeměplocha je výjimečně skvělou knižní fantasy sérií. Originální ji činí celá řada aspektů. Její rozsáhlost, důmyslná propojenost, v důsledku které ji čtenář nemusí číst popořadě tak, jak byla napsána, její nekonvenčnost, stálá aktuálnost, inteligentní komičnost a v neposlední řadě různorodost jazyka, jímž je napsána. A to je právě aspekt, na nějž se ve své bakalářské práci zaměřím.

Téma Pratchettových knih jsem si vybrala, protože mě zaujaly všemi již zmíněnými jevy a také jsem velkým fanouškem fantastické literatury. Účelně užitá vícejazyčnost a především její geniální překlad zpracovaný Janem Kantůrkem z ní dělá fenomén.

Zeměplocha, ač nepopsatelně vzdálená, tak neuvěřitelně blízká. Svět, ač úplně cizí, tak jakoby náš. Příběhy, které se snad nemůžou ani stát, a přitom je prožíváme denně.

V teoretické části se zaměřím na stratifikaci českého jazyka, tedy na jeho různé možné podoby, podávám stručný náhled na osobnost a dílo Terryho Pratchetta a Jana Kantůrka, v návaznosti na něj se zaměřuji na překladatelskou činnost jako takovou a v poslední kapitole objasňuji problematiku vícejazyčnosti v uměleckém textu a v reklamě.

Praktická část je již zaměřena na vícejazyčnost konkrétních postav, podle kterých bude též řazena. Užitou metodou je analýza jazyka postav, u nichž se jeho odlišná forma vyskytuje. V návaznosti na jejich stručnou charakteristiku analyzuji účel využití tohoto jazyka a popisuji jeho specifika především z hlediska foneticko-fonologického, morfologického, lexikálního a ve spojitosti s tím i slovtvorného na vybraných ukázkách a příkladech. Protože považuji za podstatné vyzdvihnout Kantůrkův překladatelský um v plné šíři, porovnávám též překlad s anglickým originálem a vysvětluji rozdíly mezi jazykovými specifiky Pratchettova originálu a Kantůrkova českého překladu.

1. Cíle a hypotézy

Cíl 1: Uvést čtenáře do teoretických znalostí související s problematikou vícejazyčnosti uměleckého textu.

Hypotéza 1: Předpokládám, že problematika vícejazyčnosti uměleckého textu bude velice rozmanitá, protože texty vycházejí z rozdílnosti jazyků v reálném světě.

Cíl 2: Seznámit čtenáře s vícejazyčností ve vybraných Kantůrkových překladech Pratchetty Zeměplochy, nahlédnout na ni z několika odlišných aspektů a následně ji pak doložit při studii specifické řeči jednotlivých postav.

Hypotéza 2: Vzhledem k tomu, že český jazyk je bohatý ve všech jazykových rovinách, předpokládám, že překladatel Jan Kantůrek využil mnoha variet jazyka a jeho prostředků, aby odrazil různorodost bytostí žijících na Zeměploše.

2. Stratifikace českého jazyka

Tak jako je každý národ vymezen společnou historií, tradicemi a kulturou, také vyhrazeným územím, charakterizuje ho i společný **národní jazyk**, který nemá jednu konkrétní podobu. Můžeme ho tudíž definovat jako soubor jeho jednotlivých mutací neboli útvarů/variet. Tyto útvary můžeme na základě jejich různorodosti pokládat v jistém smyslu za samostatné jazyky, přičemž pouze jediný z nich, a to spisovná čeština, plní národně reprezentativní a národně konsolidační ¹ funkci. Ostatní nespisovné variety (např. slang či nářečí) pak zastávají další funkce - funkci běžně dorozumivací, pojmenovávací, estetickou, emocionální aj. (Bogoczová, 2009, s. 18).

Tradičně se pro stratifikaci jazyka užívá hierarchicky uspořádaný model.

2.1. Spisovná čeština

Spisovná čeština je oficiální a **jedinou kodifikovanou² podobou českého jazyka**. Měl by ji ovládat každý Čech, protože její znalost je známkou národního příslušenství. Spisovná forma jazyka je nám předkládána v literatuře či médiích, setkáváme se s ní při oficiálních příležitostech, které spisovnost přímo vyžadují, a je nám vštěpována již od raného věku ve školním prostředí. Ovládnutí spisovného jazyka, a to nejen jeho mluvené formy, ale i písemné, speciálně u některých konkrétních profesí (např. soudce, právník, učitel, vyšší úředník, prezident aj.), je základním pilířem pro společenskou úspěšnost. Jak cituje Bláha Uličného (2009, s. 13–14) *“Spisovnost sama je všeobecně přijímaným znakem intelektuální a kulturní úrovně, signalizuje sledování vyšších komunikačních cílů a do komunikace přináší pozitivní patos výjimečnosti, smyslu pro kulturní tradici národa a citové angažovanosti v ní.”*

Spisovnou češtinu rozlišujeme podle prostředků, které na základě jejich příznaku mluvčí či pisatel účelně užívá.

a) Neutrální čeština

Jazyk neutrální tvoří základní kámen spisovného jazyka. Využívá **bezpříznakové prostředky** (tzn. nevzbuzující u recipienta svým příznakem dojem nespisovnosti ani knižnosti) a je užíván v projevech mluvených i psaných v největší míře.

Např. ve větě *„Ten chlapec mi byl povědomý.“*, je slovo *chlapec* bez příznaku. Pokud bychom ho chtěli využít v běžném rozhovoru, užijeme jeho hovorovou variantu *kluk*, zatímco v knihách se můžeme setkat i s jeho knižní verzí *hoch*. Vzhledem k tenké hranici mezi neutrálním jazykem a jazykem s příznakem hovorovým či knižním bychom mohli už slovo *kluk* vnímat

---

¹ Konsolidační funkce jazyka = upevňující, sjednocující, v jistém významu i unifikující

² Kodifikovaná forma = uzákoněná; poslední úprava kodifikované normy českého jazyka proběhla v r. 1993

jako bezpříznakové a *chlapec* jako knižní. Pomyslné hranice mezi jednotlivými útvary se stále posouvají, nejčastěji v důsledku frekventovanosti užívání a také vzhledem k věku uživatelů jazyka.

b) Hovorová čeština

Hranice mezi prostředky neutrálními a hovorovými je velmi tenká. Zatímco pro starší generaci bude substantivum *kluk* jistě hovorové, mladší generace ho už vnímá jako bezpříznakové. Vnímání příznaku je tudíž i individuální záležitostí.

Hovorovou češtinu bychom mohli též definovat jako takovou, která je do jisté míry tolerantní k zatím nekodifikovaným tvarům, které jsou však tak uzuálně³ zažitě, že je jejich pozdější kodifikace pravděpodobná, a které též nejsou nikterak teritoriálně vymezené. Dává tak možnost nespisovným slovům či jejich tvarům začlenit se do spisovné normy jazyka. Jako příklad můžeme uvést kodifikaci variant tvaru infinitivu na *-t*, kde byla původně spisovná jen varianta končící na *ci*. Dnes tedy může užít dvojího tvaru u těchto sloves, přičemž oba jsou již kodifikované (*péci – péct, moci – moct, říci – říct*). A právě toto je ukázkový příklad, kdy se nám hranice mezi příznakovostí opět posouvá, protože tvary na *-ci* bychom dnes už mohli vnímat jako knižní. Dalším typickým příkladem hovorových tvarů jsou názvy obyvatelské (*Ostravan*, ale i *Ostravák, Plzeňan*, ale i *Plzeňák*) a také tvary sloves 1. os. sg. a 3. os. pl. ind. prez. akt., kdy můžeme říct „*já mohu*“, ale i „*já můžu*“ a „*oni mohou*“, ale i „*oni můžou*“. Je nutné zmínit, že zatímco infinitiv končící na *-t* je již součástí kodifikace, u ostatních zmíněných případů tomu tak zatím není (Bogoczová. 2009, s. 20).

c) Knižní čeština

Knižní vrstva národního jazyka je stejně jako ostatní jeho variety polyfunkční. Nejčastěji se s knižními prostředky setkáváme v krásné literatuře, kde jsou využity především za estetickým účelem nebo s ohledem na dobu, ve které kniha byla napsána či ve které se odehrává. V beletrii objevíme knižnost v rovině morfologické (např. ve tvarech sloves – infinitiv končící na *-ti* a přechodníkové konstrukce), ale mnohem zajímavější je rovina lexikální, kdy v krásné literatuře využijeme slov, jichž bychom v mluveném projevu již neužili (např. *poduška, trýzeň, zesinat* atd.). Jsou též hojně využity v literatuře odborné pro zvýšení dojmu intelektuálnosti nebo v situacích přímo vyžadujících knižnost. Např. při pohřbu použije farář výraz *spočínul* namísto *zemřel*, právník bez ostychu užije spojky *jelikož, leč* či *neboli* pro dodání jistého patosu. Za stejným účelem jich využijeme i při slavnostních veřejných projevech. Čeština knižní je vnímána jako nejvyšší forma spisovného jazyka (Čechová a kol., 2011, s. 23–24).

---

³ Jazykový úzus = všeobecně přijímaný a běžně užívaný soubor jazykových jednotek v konkrétní situaci

Je třeba zmínit, že hranice mezi jednotlivými varietami češtiny je velmi tenká. Existují slova, jež byla dřív vnímána jako neutrální až knižní, ale dnes je pokládáme za expresivní. Také je běžné, že některé dříve typicky slangové výrazy z profesní mluvy pocítujeme jako spisovné patřící do běžné komunikace mimo původní pracovní prostředí (např. verbum *faulovat* či substantivum *mail*).

Zmíním ještě tři důležité pojmy: **archaismus**, **historismus** a **neologismus**. **Archaismy** jsou slova zastaralá, jichž se už aktivně neužívá. Použijeme jich tedy pouze za nějakým konkrétním účelem, třeba pro dodání vážnosti, vznešenosti či estetičnosti literárního díla. Patřily by mezi ně například slova *kráčet*, *rukávce*, *šenkýř* a *věru*. **Historismy** jsou též slova zastaralá, ale označují skutečnost, která je spjata s minulostí (např. *groš*, *halapartna* a *mušketýr*). Oproti tomu **neologismy** jsou slova nově vzniklá buď za účelem označení zcela nové skutečnosti, nebo pojmenování již existující skutečnosti jiným způsobem. Autory neologismů jsou velmi často spisovatelé, kteří je vytváří s uměleckým záměrem. Předním českým autorem neologismů je Jiří Žáček⁴ a stejně tak Jan Kantůrek, který je navíc ve svých překladech sestavuje s ohledem na aluzi v anglickém originálu.

2. 2. Nespisovná čeština

Z výše zmíněného vyplynulo, že vrstvy spisovného jazyka koexistují celoplošně a jejich platnost je celonárodně uznávána. Užití variet spisovného jazyka se tedy příliš neváže na ohraničené území či specifickou sociální skupinu. Nespisovná čeština je tím naopak typická. Její podoby se váží na určité území či sociálně vymezenou skupinu. Vymezujeme mnoho variet nespisovného jazyka, ale zastřešující jsou dvě základní skupiny – **interdialekty** a **sociolekty**.

2.2.1. Interdialekty

Čeština si prošla dlouhým vývojem. Byla už v pradávnu silně zastíněna němčinou, která dlouho sloužila na našem území jako jazyk oficiální. V centru Čech pak probíhala významná snaha češtinu obrodit a ustálit její jednotnou formu. Tyto snahy však do krajových oblastí z velké části nepronikly, takže zde i přes nově ustanovenou jazykovou normu přetrvával jazyk tradiční pro danou oblast. Dále jsou pak jednotlivé oblasti ovlivňovány jazyky sousedními - především slovenštinou z východu a polštinou ze severu.

Jednotlivá nářečí se liší v rovině foneticko-fonologické, morfologické, lexikální i syntaktické. Protože jsou to ale stále útvary jednoho národního jazyka, většinu rysů mají

---

⁴ Jiří Žáček (*1945) je autor incencionální literatury, lyrický a satirický básník, překladatel, tvůrce učebnic a redaktor.

společnou. To je důvod, proč se obyvatelé ze všech částí Česka mezi sebou dokáží bezproblémově dorozumět. Tendence mladých lidí cestovat a poznávat jiné kraje je příčinou toho, proč se jednotlivé dialekty navzájem ovlivňují a rozdíly mezi nimi postupně vyrovnávají. Původní nářeční podobu nalezneme zejména u generací starších, především u venkovských žen, které byly kvůli svým povinnostem vázány pouze na okruh své obce a s okolním světem se do styku moc nedostaly. Stejně tak tomu bylo např. u rolníků, kteří byli svým povoláním také vázáni na domovskou půdu. Dělníci se naopak díky svému zaměstnání setkávali s jiným krajem častěji, čímž se zasloužili naopak o prolínání jednotlivých nářečí (Bělič, 1972, s. 9–10).

Rozlišujeme 6 základních interdialektů. Mezi ty vyskytující se na území Čech patří nadnářečí **středočeské**, **jihozápadočeské** a **severovýchodočeské**. Jaromír Bělič⁵ ve své publikaci pracuje s jednotným pojmem „nářeční skupina česká v užším slova smyslu“, kam pak zahrnuje tyto tři interdialekty jako podskupiny. Nářečí zde nejsou příliš zachovalá, protože obecná čeština, která se vyvinula z interdialektu středočeského, zastupuje z velké části jejich funkci. Na Moravě však charakteristické znaky nářečí zaznamenáváme ve velké míře. Rozlišujeme zde nadnářečí **slezské** (tj. lašské), **moravskoslovenské** a **hanácké** neboli středomoravské (Čechová a kol., 2011, s. 24). Uvádím několik charakteristických a často se vyskytujících znaků jednotlivých interdialektů, které však nejsou striktně územně ohraničené a vzájemně se mísí.

a) Středočeský interdialekt

Středočeské nadnářečí má hlavní znaky společné se zbylými dvěma českými nadnářečími (jihozápadočeským a severovýchodočeským). Užívá krátkých i dlouhých vokálů a diftongy *ej* a *ou* (př. *mlejn*, *mejdlo*, *cejtit*, *oni sejou*, *pijou*). Rozložením dřívějších měkkých retnic vznikají skupiny *pj*, *mň* aj. (např. *mjesíc/mňesíc*, *oni bježej*). Časté je úžení *é > í*, kdy se některé nově vzniklé varianty slov staly spisovnými (př. *mléko* – *mlíko*, *chlév* – *chliv*). Typický je také přesmyk krátkých a dlouhých vokálů (př. *bježí* – *bjěži*, *letí* – *léti*), který však spěje k vyrovnávání délky. Česká nářečí jsou totiž narozdíl od moravských charakteristická vokály dlouhými. V oblasti souhlásek je typická asimilace znělosti *sh > sch* (př. *schodout se*, *schánět*). V deklinaci plurálu je nejčastější koncovka *-ma* (př. *děvčatama*, *chlapcema*, *kořatama*, *starejma*, *vašema*). Časté je *protetické v-* ve všech slovních druzích (*volkurka*, *zavopatřit*, *voba*, *vona*, *vodolnej*). Sloveso být má klasickou nespisovnou podobu *sem*, *sme* a u slovesných tvarů préterita se jako pomocné nevyskytuje (např. *my to slyšeli*, *já to neudělal*).

To byly společné znaky nářečí českých. Ta jsou, jak jsem už zmínila, mnohem méně diferencovaná než moravská. Přesto mají jednotlivé podskupiny v konkrétních oblastech některé specifické znaky. U středočeského interdialektu to je koncovka *-i/-i* při skloňování singularu

---

⁵ Jaromír Bělič (*1914 – 1977) byl především český jazykovědec a literární historik

feminina (např. *na tí krásní louce*), koncovka *-ou, -eji, -aji* (*-eji, -aji/ -aj, -aj*) ve slovesných tvarech 3. os. pl. (např. *sledujou, sázejí, umějí*), ve 2. os. sg. slovesa být – *ty seš*, přičestí u sloves typu *spadnout – spadne* má často podobu s *-nu-* (např. *spadnul, spadnutej, stisknul, stisknute*). I okresy mají své specifické nářeční znaky. Na Benešovsku se užívají třeba tvary *pjekneho, pjeknemu, vo pjeknom*, v západním úseku tvary např. *bratrovej pes, tat'inkovou botu, maminčini střevíce*.

Ve středu Čech se též setkáváme s ojedinělým genitivním sufixem *-ůch* (např. *dnůch*). (Bělič, 1981, s. 5–13)

b) Jihozápadočeský interdialekt

Na rozdíl od ostatních českých nářečí je u něj zanecháno *-í* beze změny v *-ej* (př. *sítka, vozík*). Zajímavá je morfologizace místních jmen typu *Horažďojce* a rodinných jmen typu *Novákojc*. Dodržuje rozdíl při tvrdém kloňování (např. *na tej krásnej louce*). Vyskytují se nesklonné tvary přivlasňovacích jmen jako např. *tat'inkovo bota, sestřino střevíce*. Koncovka měkkých zájmen se vyrovnává s tvrdou koncovkou (např. *vo vašom, o čom*), ve 2. os. sg. slovesa být – *ty si*.

Na západě se užívá specifické vkladné *-j-* před *t', d'* (např. *ajt', tejd'*) a koncovka *-om* v dativu plurálu (např. *chlapcom, telatom, ovcom*). Na východě a jihu je to disimilace⁶ v sykavkách, polosykavkách a zubnicích (např. *bezzubej > bejzubej, už zas > uj zas, matičce > mat'ijce, před domem > přej domem*) a podoba imperativu sloves typu *prosí - proš, prošte, puš't, neježd'i, neježd'ete*. V některých úsecích je *g* nahrazené *k* (*cikareta, akent*), v některých *ú* nepodlehlo diftongizaci (*chalúpka, klobúk*). Někde se skupiny *sč, sc* a *stř* mění v *chč, chc* a *chtř* (př. *rochcest'í, chtřecha*). Vyskytuje se též epenteze⁷ hlásky (např. *slza > selza, umrlec > umerlec*).

Dále jsou pro jihozápadní nadnářečí typické mnohé výslovnostní změny (např. výslovnost *l, r*). Specifickým znakem je častá změna *e > a* (např. *žabro, jahla*), dlouhé samohlásky (*kúš, plouh, vajíc, hláv*). Jen v některých částech jsou nadužívány diftongy *ej, ou* (např. *dřejví, touň*).

Mezi dvě nejvíce specifická nářečí zde patří **chodské a doublevské**. U chodského je častá změna

d > r mezi samohláskami (*d'erek, pormáslí*), protetické *h-* (*hučitel, habi, hídlo*), přehláskové podoby slov (*smíl se, příl si*), dlouhá samohláska v zájmenech (*náše, vaše*), infinitivech (*volát, dělát, bježít*) a přičestí minulém (*bježil, sed'ila*). Nářečí doublevské má dobohy slov *pjivo, bjílej*, pak třeba *tfúj, kfočna*, změnu *a j > ej* (př. *snazší > snejší*) a nemá protetické *v-*.

(Bělič, 1981, s. 13–16)

⁶ Disimilace = rozrůznění hlásek v souvislé řeči; opak asimilace

⁷ Epenteze hlásky = vložení hlásky vzniklé historickým vývojem či změnou v proudu řeči

c) Severovýchodočeský interdialekt

Typické je pro toto nářečí výslovnost *u* místo *v/f* (např. *mrkeu, do usi, d'iunej*), koncovka *-oj* namísto *-ovi* (např. *bratroj*), po ostrých sykavkách dvojhlaska *ej* za *y/i* (př. *sejček, vozejk*), tvar nominativu v akuz. pl. muž. živ. substantiv *pudem na pstruzi, mňěli hodní sinove*, tvar *ty seš*, v minulém čase užívání *-s* (*udělals to*). Častá je taky varianta slov bez jotace⁸ (*mesto, dřevenej, zpeu*).

V jednotlivých částech jsou opět rozdíly diferenciované. Někde se setkáváme s tvarem *vžíce* (lžice), jinde máme zachovanou skupinu *nn/ňň* (*dřevennej, zauřennej, dráteňňik*), která se vyskytuje i místo *dn, dň* (*jennou, zeňňik*), jinde naopak probíhá disimilace *nn,ňň > dn, dň* (*Adna, dřevednej*). Na některých úsecích se vyskytuje asimilace změlosti *h > ch* (*pjet chodin, k choličoj, uktrat cho*), bezpředložková vazba (*bil sem tam pondělí*), někde se setkáme s výrazy *rúsa* (rosa), *tíle* (tele), kdy se dlouhou samohláskou porušuje spisovnost.

Zajímavé je **nářečí podještědské a podkrkonošské**, kde se např. vyskytuje *w* namísto *v* (*kowář*), *ll/l* místo *dl* (*sellák, žrálo*), infinitivy končící na *t'* (*dát', lovít'*). V Podještědí se setkáme s tvarem *já su, my seme*. V Podkrkonoší s epentickým *-e-* (*deržat', pelnej, řekel*) a také naopak s případy, kdy se *e* vynechává (*čiprná vevrka*).

Dalším specifickým nářečím je **náchodské**, které obsahuje znaky dvou zmíněných nářečí. Vyskytuje se i tzv. **petácké**, kde zanikla měkkost po retnicích (př. *peknej, bežet*). (Bělič, 1981, s. 16–19)

d) Slezský interdialekt

Moravská nářečí jsou mnohem více vnitřně rozrůzněna, uvedu tedy jen některé nejvýraznější znaky.

Rozlišuje pouze krátké souhlásky (*stary byk, dobreho*), jsou zanechány stopy po měkkých retnicích (*pj, m ..*). Vyskytují se podoby slov s *-yl-* (*pylny, vylk*), se zkráceným *u* (*muka, huser*) a také *u* místo bývalého *ó* (*kuň, rust'*). Vyskytuje se častěji podoba slov s *-aj-* (*fčerajši, sedaj*), infinitivy končící na *-t', -c, -č* (*nest', pec, něšč*). Příčestí minulé vypadá nejčastěji následovně: *spadnul, spadla, ohnul, ohla*. Sloveso být má v 1. os. sg. tvar *já sem/sym*. V dativu se dává do přízvučné pozice (*mi se zda*).

V instr. pl. převažuje koncovka *-mi* (*břehami, chlapcemi, horami*), setkáváme se s podobami slov *loket', kolňa, kořeň*, dále se znělou výslovností párových souhlásek (*nuž něchcu*) a nosními souhláskami (*kubme, g mostu*). Slova začínají na *o-* bez protetického *v-*. V gen. a lok. muž. rodu než. se vyskytuje koncovka *-u* (*trocha čaju, na srcu*). Zajímavý je výskyt koncovky *-uv* v gen. a akuz. pl. muž. rodu (*bez mužuv, pro mulařuv*).

---

⁸ Jotace = forma palatalizace (změkčení) hlásky, bez jotace = bez změkčení hlásky

Na jihu se setkáme s podobami slov *cyřit'*, *nosyt'*, *inačy*, kdy se *y* vyskytuje po všech sykavkách. V lokálu je u substantiv vedle *-och* častá koncovka *-ach* (*stadoch/stadach*).

V plurálu 3. os. převažuje sestava koncovek *-u*, *-a*, *-aju* (*nešu - prosa, umja - volaju*), též je tomu tak i na východě. U Štramberka je typická koncovka *-ma* v 1. os. pl. ind. (*začňima*), dále také např. *tožma objedvaj*.

Na západě se vyskytuje podoba *zapřyhňe - zapřihnuć*, u Hlučína pak *zapřahne - zapřahnuć*. Najdeme zde také slova s *-u-* místo spisovného *-o-* (např. *jahud, hur*), ale též *břyh* (gen. *břiha*). V akuzativu nalézáme často koncovku *-o* (*srco, polo*). Zajímavým distiktivním rysem je koncovka *-um* v instr. sg. fem. (*s tum starum babum*) a v dat. pl. všech substantiv *-am* nebo *-um* (*břeham, polam, pekařam, ale též horum, stadum, sukňum*), v lok. pak *sukňoch/sukňach*.

Na východě se vyskytuje např. nářečí hornostravické, kde je častý výskyt *-y-* za jiné samohlásky (např. *panyňka, ňimy, kamynny, dřevjanny*). V nářečí baboroveckém se setkáme se slovem *kuže/kužetko* (kuře/kuřátko).

(Bělič, 1981, s. 53–66).

e) Moravskoslovenský interdialekt

Narozdíl od slezského interdialektu jsou zde rozruzněné krátké i dlouhé vokály (v některých případech se užívá krátkých - např. *nama, vama, biť, dat', rana*). Objevuje se zde plno variant společných se slovenštinou. Setkáváme se s podobou slov v nom. sg. - *vlča, chvíl'a, tela...*

U sloves je to forma *vědu, vědl, něse, něsl*. Infinitivy končí nejčastěji na *ť*. Je zachované původní *ú* (např. *múka, húser, nesú, kupujú*) a místo *-í-* uvnitř slov je časté *-u-* (*kožuch, cuzí, břuch, cúďit'*). Je zachované staré *é* (*kamének, lémec, mléko*), na rozdíl od nářečí středomoravského je ale v takovém postavení, že se většinou shoduje se spisovnou formou. Vyskytuje se podoba slova *kúň, dúm s ú* za původní *ó*, zachovalá je skupina *-aj-* (př. *krajčič', podaj*), slovesa v podobě *ležat', laknúť sa*. Je zde také zřejmá asimilace *sch > zh*. U substantiv jsou časté změkčelé souhlásky (např. *host', kúlňa*). Rozlišuje se nom. pl. muž. životného rodu od ostatních rodů - *ťí naši staří, tí naše staré*. Nejčastější koncovkou substantiv je *-mí* (*břehami, horami*). Na začátku slov se vyskytuje *o-* bez protetického *v-*. Před *j* a někdy i *ň* nacházíme *ó* (např. *bóji se, dóji, hóni*). Jako u nářečí slezského nacházíme v gen. tvar *na kraju, čaju, bez plaču*, ale narozdíl od něj je v lokálu koncovka *-i* (*na biči, srey*), v dat. pl. muž.

a střed. rodu koncovka *-och* (*břechoch, kamnoch, vajcoch*). U ukazovacích zájmen jsou užívány tvary *tá, tú, s týma, tíma*. Zajímavá je koncovka *-é* na konci plurálu muž. živ. rodu (např. *zlodějí, súsedé, Bartošé*). Vyskytují se různé tvary koncovek ve 3. os. pl - *umňá/umjá/umá/umíja*. Charakteristickým znakem je dvojitá (dlouhá) výslovnost souhlásky (např. *mňěkká, povinnosť, žuttá, massó*).

Na jihu je většinou užito genitivního skloňování jako na Slovesku (např. *máme dobrých súsedú, držívaú dvoch pachoukú*).

Na severu se nachází tzv. **Valašsko**, které má řadu specifických znaků. Nalezneme zde tyto podoby slov – *mjesto, mjeký, já spívu, dívu sa, dlhý, plný/pylný, my prosýmy, nesemy, on ležál/ležél, oni nosíja*. Na západě v **nářečí kelečském** se např. setkáme s variantami *nouž, hour*. V **dolských nářečích** je časté *-ej-* (např. *počejtat, křejžek*) a *-í-* (*pjeknější, nísu, starí bík*). Na slovenských hranicích se pak setkáváme s velmi specifickým tvaroslovím (např. *jách akosi prebrau, nadauach chaupum do lumpuof* atd.). (Bělič, 1981, s. 39–53).

f) Hanácký interdialekt

Soubor souhlásek má povětšinou shodný s češtinou spisovnou. Jsou v něm přítomny stopy po bývalých retnicích (př. *mňate/mjate, hříbjata, holóbjata*). Na místě původního *-y-* se často vyskytuje *-e-* (př. *reba*), starého *-ý-* zase *-é-* (*bék*) a bývalého *-ej-* a *-aj-* většinou *-é-* (*pjeknější, nédelší*). Tvar přičestí minulého je shodný se spisovnou češtinou (*spadl, vedl*), *-ó-* je většinou za staré *-ú-* (*hóser*) a naopak (*kúň, rúst*), za bývalé *-é-* je *-í-* (*dílka, míra, mlíko*) Setkáváme se s variantami *ciťit/cét'it, břuch/břoch, kožuch/kožoch, volají/volajó, g dostáňo, smít sa, zabíjat...*

Dlouhé samohlásky má vyvinuté, ale v případech jako *prah, blato, nama, vama, dat, vim, mlíko, kuň* se vyskytují nejčastěji krátké.

Asimilace znělosti probíhá ze *sh > zh* (např. *zhánět, zhody*) a je zachovalá skupiná *šč* (např. *ešče*). Setkáváme se se změkčelou souhláskou na konci slov (*loket', kořeň*).

Ve tvarech genitivu je častá koncovka *-a* (*stáda, pekařa*), v dativu *-u* ale i *-o* (*stádu, biču, k mosto*), v intr. tvar *ženó..* U tvaru nom. pl. muž. živ. rodu nacházíme podobu *t'í naši staří/t'í naši staři/ti naše stari*. U ostatních deklinačních a konjugačních typů se setkáváme s následujícími tvary: *bez čaju, bez plaču, na biču, na srcu, oni dělajó/dělají/dělají, pohl se, zabíjet/zabíjat, večerät.*

Na jihu se vyskytuje protetické *v-* (*vod babičke*). Zajímavý je zde tvar instrumentálu *-s* *Frantem, Honzem*. Ve velkém rozsahu zde figuruje *-e-* místo *-i-* (*převítat, vožeňet se, zema, cezí, cheba, peřena, počétat, lébit se*). Vyskytují se varianty *s ti drohy strane/s té dorhé strane*. V gen. pl. je nejčastěji koncovka *-é* (např. *vokné, žabé*). V některých částech je protetické *h-* (*hohli, hiné*). V nářečí **horském** se setkáme např. s tvarem *pud dochnó* (pod duchnou) nebo *ščině* (štěně). Ve **znojenském** dochází k redukci *-i-* (např. *žlčka, vidlčka*).

Na severu se naopak protetické *v-* nevyslovuje (*ot stařenke*). V nom. sg. se vyskytují tvary *kabele, kočke*. Ve východním úseku je časté *-ó-* před *j* a *ň* (*bóji se, hóňí*). (Bělič, 1981, s. 25–39).

Prvky jednotlivých nářečí se mezi sebou prolínají, nejsou tedy vůbec jednotné. Rozrůžňují se jak podle okresů, tak i podle věku jejich uživatelů, proto je těžké je jednoznačně definovat.

2.2.2. Sociolekty

Sociolekty řadíme mezi útvary **nestrukturní**. Svoje speciální prostředky mají totiž pouze v rovině lexikální – tzn., že mají svůj vlastní „slovník“. Ostatní roviny jsou u nich zastoupeny spisovnou či obecnou češtinou, případně nářečím. Používáme pro ně taktéž pojem **poloútvary** (Čechová a kol., 2011, s. 25).

Sociolekty členíme na tři skupiny - **slang, profesní mluvu a argot**.

Slang je specifické nespisovné výrazivo zájmové skupiny (např. studentský slang, sportovní slang). Jak už bylo zmíněno, jednotlivé výrazy samovolně svou frekvencí užívání přechází z jedné vrstvy jazyka do druhé. Stejně tak slangové výrazy přecházejí do češtiny spisovné (např. *faul, fotomontáž*) – slohově se pak tedy neutralizují, do češtiny obecné (př. *vejška* ve významu *vysoká škola*), nabírají příznaku silně expresivního či naopak archaického (*zichrhajcka* - dnešní *zip*). Jak si můžeme všimnout, starší slangové výrazy jsou často přejaté z němčiny a ty novější z angličtiny.

Pro slang je typická jeho metaforičnost (př. *Dnes hrajeme živák*. Tzn. *Dnes máme živé hudební vystoupení*.), hravost (např. v učitelských přezdívkách - *Šmejka, Vorlice*) a často i humornost (Čechová, 2008, s. 8-10).

Profesní mluva se dříve zařazovala ke slangu. Dnes ji samostatně vyčleňujeme. Výrazy z mluvy profesní často přecházejí do běžné komunikace. Takovým případem je třeba výrazivo lékařské (*císař, cétečko*), slova z jiných oblastí (např. mluvy zednické) nám mohou být více utajeny, protože se s nimi běžně nesetkáváme (př. *šmejda* - tzn. *šikmá plocha*).

Argot je mluva charakteristická pro sociální skupiny vyskytující se na periferii společnosti, pro jakési podsvětí (tj. vězni, prostitutky, narkomani, členové gangů atd.). Je pro většinu z nás mnohem více zašifrovaná (což je i jejím účelem) než ostatní zmíněné sociolekty, protože mezi její uživatele běžně nevstupujeme. Tyto výrazy jsou často mnohoznačné, aby zakryly nelegální činnost (např. *gram, peří, smažit*).

Příznačné pro tuto práci je zmínit i pojem idiolekt a biolekt. **Idiolekt** je mluva typická pro určitého jedince. Každý z nás má svůj vlastní způsob vyjadřování, mluvu, jež je pro nás charakteristická, svou vlastní stopu. **Biolekt** je mluva rozrůzněná na základě biologických předpokladů - věku či pohlaví. Jistě jsme zaznamenali např. to, že náš děda se vyjadřuje jinak než náš mladší bratr. Ten by určitě ve větě neužil např. výrazu *šrajtofle* (Bogoczová, 2009, s. 23-24).

3. Terry Pratchett

Sir Terence David John Pratchett byl anglickým autorem, který po sobě zanechal rozsáhlý odkaz. Získal mnoho ocenění za literaturu, dokonce je po něm pojmenovaný vymřelý druh želvy a vesmírný asteroid. Jeho mysl byla nekonvenční, originální a vtipná, proto mu dala možnost vytvořit tak unikátní veledílo, kterým je Úžasná Zeměplocha. Svůj první zeměplošný příběh publikoval ve svých třiceti pěti letech a sérii pak zasvětil celý svůj zbylý život, kdy za třicet dva let publikoval celkem čtyřicet knih této série (čtyřicátá první pak byla vydána posmrtně) a k tomu i další samostatné knihy či minisérie. Terry Pratchett svůj svět miloval, měl rád svoji fanouškovskou základnu a navštěvoval divadelní představení ztvárňující jeho díla.

Byl obdivovatelem vědy a astronomie, pěstovatelem masožravých květín, příležitostným hráčem počítačových her, štedrým dárcem nadace pro orangutany, propagátorem eutanázie, ale také jedním z prvních spisovatelů, kteří psali na počítači a komunikovali touto cestou i s fanoušky. Především byl ale vřelým člověkem, který bral život i smrt tak, jak přichází.

3. 1. Úspěšný život Zeměplošana

Narodil se 28. dubna 1948 v anglickém hrabství Buckingham v Beaconsfieldu. Už jako chlapec přemýšlel o tom, kam se jeho život bude ubírat. Gymnázium vyměnil ve svých jedenácti letech za technickou školu, dále se díky přednáškám z oblasti umění, historie a angličtiny rozhodl pro žurnalistickou dráhu, která ho ve velmi brzkém věku přivedla na spisovatelskou vlnu. Již ve třinácti letech mu vyšla ve školním časopise první povídka Kšeft v Hádesu (The Hades Business), první kniha Kobercové (The Carpet People) pak v jednadvaceti letech. Žurnalistickou školu nedokončil a ve svých sedmnácti letech začal pracovat v místních novinách. Při práci navštěvoval kurzy angličtiny vypsané Národní radou. Vytrídil několik pracovních pozic přes žurnalistu a editora po tiskového mluvčího Central Electricity Generating Board. Během posledního zmíněného zaměstnání napsal první dva díly Zeměplochy - Barvu kouzel a Morta, po jehož dopsání se rozhodl i přes strach z nedostatku financí naplno věnovat spisovatelské činnosti. Strach byl zbytečný, protože jeho rozrůstající se zeměplošná série markantně nabývala na popularitě. Už od samých počátků psaní si totiž široká veřejnost všimla jeho neobyčejného talentu. V The Irish Times jeho nadání popisovali jako „novou dimenzi představitivosti“.

Za svůj život zažil mnoho velkých úspěchů. Za zmínění stojí ceny **British Science Fiction Award** (1989), **Cornegie Medal** za nejlepší knihu roku pro děti – Úžasného Maurice a jeho vzdělané hlodavce (2001), **Prometheus Award** za nejlepší „osvobozenecký“ román roku – Noční hlídku (2003), za romány o Toničce Bolavé **Locus Award**, také tři ceny za celoživotní

dílo. Některé jeho knihy byly i úspěšně zfilmovány. Za vrchol Pratchettova úspěchu můžeme považovat oprávněné užívání titulu *sir*, který se s jeho jménem nese od roku 2009, kdy ho královna Alžběta II. pasovala na rytíře za službu literatuře.

Terry Pratchett určitě nebyl člověkem, který by se pyšnil získanými doktorskými tituly a oceněními. Jestli byl na něco opravdu hrdý, tak na úžasný svět, který vytvořil a na to, kolik lidí se stalo jeho součástí. V rozhovorech i knihách často zmiňoval, že to, co existuje v naší mysli, existuje i v naší realitě. Mrakoplaš, čarodějky, draci, obří želva Ankh nesoucí Zeměplochu, bohové hrající člověče nezlob se „bez možnosti opětovného nasazení figurek“ i klan Nac mac Fíglů byli a jsou pro něj i pro ty, které Zeměplocha pohltila, skuteční. Proto se zřejmě nebál ani smrti a rozhodl se po zjištění své Alzheimerovy choroby podstoupit eutanazii. Vždyť co si budeme povídat, Smrt' je docela fajnový chlapík. Přišel si pro něj ale dřív, než ho Terry stačil sám zavolat, a to do Anglie 12. 3. 2015.

3. 2. Zeměplošské dobrodružství

Zeměplocha (v angl. originále Discworld) je úžasně propojený svět, který se Nezeměplošanovi může zdát nejprve zcela nelogický, zmatený a šílený. Na šílenosti s postupem do jeho hlubšího pronikání neztrácí, ale čím více začne být čtenář světem pohlcený, začne mu dávat větší a větší smysl. Jak řekl matematik Ian Stewart ve své přednášce za účasti Terryho Pratchetta, co je logičtějšího než svět ve tvaru kruhové plochy podepírané čtyřmi obrovskými slony stojícími na gigantické želvě, která pluje vesmírem? Navíc velká želva A'Tuin je mýtickým tvorem, jehož zmiňují ve svých starých spisech hinduisté, Číňané a také kmeny severoamerických indiánů.

Celá série čítá **čtyřicet jedna knih**. Začínající čtenář si nejprve nejspíš neví rady, se kterou začít, ale odpověď je úplně jednoduchá. S tou, která mu přijde první pod ruku. Je pravda, že některé knihy na sebe v rámci pomyslných sérií navazují, ale samy o sobě mají vždy ucelený příběh. Pokud bychom chtěli být opravdu systematičtí, doporučovala bych číst knihy podle příběhových linií, mezi které patří **čarodějky**, **mágové** s Mrakoplašem, **Smrt'**, **Mětská hlídka**, **Vlahoš van Rosret** a knihy pro mládež (**Úžasný Mauric** a jeho vzdělání hlodavci a série s čarodějkou **Toničkou Bolavou**). Dále pak existují docela samostatné zeměplošské romány jako třeba **Pravda**, **Malí bohové** aj., avšak zeměplošské postavy přechází z příběhu do příběhu, jsou buď jeho nedílnou součástí, nebo se v něm prostě jen tak mihnou. Pokud bychom chtěli dostat hned přehledný úvod do Zeměplochy, mohli bychom jako první otevřít třeba 6. knihu série – **Soudné sestry**, avšak zajímavější se mi zdá nedostat hned vše naservírované a pomyslnou strukturu Zeměplochy si utvářet postupně během čtení.

- **Svět magie**

Zeměplocha se skládá ze tří kontinentů. Hlavního bezejmeného, na kterém se odehrává většina příběhů, kontinentu Vyvažovacího, který zajišťuje, aby Zeměplocha nespadla, a třetího kontinentu XXXX, který byl po dlouhou dobu neznámý.

Hlavní kontinent je magickou směsicí všech druhů světů. Čarodějky pochází z hor Beraní hlavy, kde se nachází jakési středověké království Lancre. Pak tu máme temný Überwald, kde probíhá upíro-vlkodlako-trpasličí boj o nadvládu. Nejnámějším a asi i největším městem je zde Ankh-Morpork, kam proudí stvoření ze všech koutů a žijí zde v symbióze s obyčejnými lidmi. Mohla bych podávat rozsáhlý popis tohoto velkoměsta, ale pro nás bude dostatečná charakteristika Terryho Pratchetta: „*Od té doby, co jsem viděl starou Prahu, vím, jak vypadá Ankh-Morpork. Jen tu řeku máte o něco čistší.*“

Čarodějky, upíři, mágové a vlkodlaci. Traslíci, trolové a skřítci. Bohové, elfové a dryády. To je magická Zeměplocha.

- **Svět parodie**

Zeměplocha je jako náš svět v jiném kabátě. Najdeme zde plno narážek na různé země (Austrálii, Čínu, islámské země), skupiny lidí (policajty, politiky, čarodějky, etnické menšiny), literární díla (Shakespearova dramata) i sociální témata (rasismus, otroctví). Terry Pratchett oplývá vynikajícím nenásilným humorem, kdy připodobňuje zeměplošský svět k tomu našemu. Celá Zeměplocha pak působí jako parodie na naši kulatou Zemi.

4. Jan Kantůrek

Lidi často říkají, že čtou Pratchetta, ale ne vždy si uvědomují, že čtou také Jana Kantůrka. Nebýt jeho vynikajícího překladu, Zeměplocha by neměla v češtině takovou podobu, jakou má. Také je dost možné, že by neměla žádnou, protože jak zmínil Vlastimír Talaš, Kantůrkův dobrý přítel a zároveň vydavatel Zeměplochy, nabízel ji několika jiným překladatelům, kteří mu však řekli, že je to dílo výborné, ale nepřeložitelné.

4.1. Úspěšný život fantasy-mana

Narodil se 4. května 1948 v dnešním Zlíně a zemřel 21. března 2018. Překladatelskou dráhu si určitě nijak neplánoval, k angličtině v mládí netíhl. Z maturity dostal sice za 3, ale musel slíbit, že se angličtinou nikdy nebude živit. Postupem života ho to k překladatelství stále více přibližovalo, protože oblíbené knihy o Tarzanovi bylo možné sehnat jen v angličtině, a tak vznikl jeho první soukromý překlad. Od mala byl vášnivým čtenářem, ale poprvé se k práci s knihami dostal, když začal pracovat v tiskárně Rudého práva jako pomocný dělník. Dále byl korektorem ve Státní tiskárně, kde se spřátelil s Egonem Čierným⁹, díky kterému začal pronikat do světa sci-fi a fantasy. Egon Čierný pracoval v antikvariátu, takže měl možnost sehnat knihy, které zde nebyly k dostání, ale pouze v anglickém originálu, čímž byl Kantůrek podnícen k jejich neoficiálnímu překladu, protože Čierný angličtinu neovládal vůbec. V roce 1991 se mu naskytla výborná příležitost, kdy mu Vlastimír Talaš nabídl překlad knih pro jeho nakladatelství Talpress. V roce 1992 mu do rukou připadla první Zeměplocha, která díky němu vyšla v roce 1993 v českém překladu a stala se Kantůrkovou životní náplní. Nejdříve probíhaly debaty, jestli je možné knihu přeložit. Kantůrkovi se to už ze začátku zdálo téměř nemožné, ale nakonec sebral odvahu a s pomocí své pasivní angličtiny, velkého všeobecného rozhledu, humoru a především zápalu se do toho dal. První tři knihy nešly moc na odbyt, ale s překladem Morta (4. knihy série) začal prodej rapidně stoupat. Celkem přeložil kompletně celou Zeměplochu, kdy mu překlad jedné knihy trval 2-3 měsíce. Vedle překladu Zeměplochy je známý například překladem Conana Dobývatele a dalších knih z žánru fantasy. Proslavil se ale také překlady komiksů. Mezi ty nejslavnější patří Hellboy, Zámek a klíč, Grandeville, Myší hlídka a První kniha hřbitovní s Druhou knihou hřbitovní.

Jan Kantůrek zaznamenal za svou kariéru plno úspěchů. Získal několik **Cen Akademie sci-fi, fantasy a hororu**, **Cenu Karla Čapka** a **Cenu Ludvík**. V roce 2003 obržel **Cenu za dlouholetou práci pro sci-fi** a v roce 2007 pak cenu **Aeronautilus**, která ho prohlášovala za Velmistra žánru. Byl také členem Klubu Julese Verna, který s Čierným roku 1984 obnovili a od roku 2003 až do své smrti mu předsedal.

---

⁹ Egon Čierný (1944 – 2021) byl českým vydavatelem sci-fi a fantasy literatury.

4. 2. Zeměplocha v českém kabátě

Od přečtení Barvy kouzel (1. knihy série) Kantůrek věděl, jak velká zodpovědnost bude toto dílo přeložit. Pratchett má totiž velmi specifický humor založený na slovních hříčkách a parodii. Čím menší má člověk všeobecný rozhled, tím méně do knihy pronikne a méně se nasměje. Anglické vtipy založené na práci s jazykem se však nedaly přeložit doslovně, proto musel Kantůrek věnovat značnou část analyzování slovních hříček v angličtině, aby je mohl přeložit do češtiny tak, aby byl humor zachován. Velkou práci si dal i s překladem proprií, na jejichž přeložení trval i nakladatel Talaš. Zajímavostí je, že české překlady jsou jedny z mála, kde jsou vlastní názvy přeloženy. Některá propria šla přeložit doslovně (např. Death = Smrt', The Librarian = Knihovník), u valné většiny však musel Kantůrek při překladu využít fantazie a hry se slovy (např. Twoflower = Dvoukvítek, Eric Thursley = Erik Čtvrtečka, Mustrum Ridcully = Vzoromil Výsměšek či Carrot Ironfoundersonn = Karotka Rudykopalsonn).

Kantůrek si dal též práci s překladem komičnosti založené na diferenciaci jazyka postav, což je předmětem mé bakalářské práce a budu se daným tématem zabývat v praktické části. Co se týče vícejazyčnosti, měl Kantůrek rozhled. Život strávil v Praze, nejraději pracoval na chalupě u Chotěboře, kterou pokládal za druhý domov, ale ovlivnila ho Morava, odkud pocházel a kam se často v mládí vracel, aby navštěvoval svoji babičku a tetu v Luhačovicích. Často zmiňoval, že si Stařenku Oggovou (jednu z čarodějnic) představoval právě jako svoji tetičku z Moravy. Kantůrek se podle svých slov cítil být Čechem i Moravanem, což mu velmi pomohlo s kreativností v překladu vícejazyčnosti, kde užívá výrazných prvků moravského nářečí. Překládal též Pratchettovy poznámky pod čarou a sám přidával pro dovysvětlování souvislostí své vlastní.

Kantůrek je znám svou vřelostí, mírnou povahou a také svým otevřeným vztahem s fanoušky.

4. 3. Přátelství s Pratchettem

Potkali se poprvé na autorském čtení v Hamburku. První setkání bylo pro Terryho trochu šokem, protože Kantůrek si přizval k rozhovoru překladatele, ovládal angličtinu dobře totiž jen v rovině písemné. Pratchett se pak chvíli obával české podoby svých knih. Strach zmizel, když se při čtení posluchači smáli přesně v těch částech textu, kde měli.

Pratchetta Kantůrkovo nadchutí a cit, se kterým knihy překládal, tak nadchly, že mu jako jedinému ze všech jeho překladatelů dal svolení upravovat vtipy do češtiny tak, aby v češtině nabývaly stejného smyslu. Během krátké chvíle si vytvořili výjimečné přátelství. Viděli se asi osmkrát a cestou z hospody zpívali námořnické písně. Jak řekl Terry, radši s Honzou mlčel, než aby s jinými lidmi mluvil.

(Klub Terryho Pratchetta, Čáp, P., Discworld.cz [online], 2023, dostupné z:
[//discworld.cz/zivotopis/jan-kanturek2/](https://discworld.cz/zivotopis/jan-kanturek2/))

5. Překladařství uměleckého textu

Problematika překládání uměleckého textu je velmi rozsáhlá. Setkáváme se s různými názory na to, které postupy při překladařství užívat, zda zachovávat vícejazyčnost originálního textu, jestli je vhodné text aktualizovat, jak pracovat s autorskými neologismy a zda je vůbec možné text přeložit. Dohady jsou v této disciplíně zcela opodstatněné. Originální umělecký text může být sebevíc kvalitní, ale když je jeho překladařství z jakéhokoli úhlu nedostačující (např. přílišná překladařská iniciace, nízká jazyková úroveň překladařství, neúčinný překladařství vtipných pasáží, slovních hříček nebo metafor), snižuje se tak výrazně jeho kvalita. Čtenáři pak může být nepovedeným překladařství podán negativní názor na autora originálu. Překladařství práce je tedy velkou zodpovědností a musí být provedena důkladně, s adekvátním překladařským záměrem a následně zvoleným postupem. Ideálním výsledkem je pak podle K. Housenblase (1971) **umělecký překladařství uměleckého textu**. Umělecký text by neměl překladařství v žádném případě ztratit na své hodnotě. Vyžaduje se tak vysoká literární zručnost překladařství, který je svým způsobem i spisovatelem. Proto překladařství uměleckého textu vyčleňujeme jako samostatnou překladařství disciplínu (Hrdlička, 2014).

5. 1. Přeložitelnost textu

Často rozebíraným tématem je **přeložitelnost** uměleckého textu. Někteří extrémisté tvrdí, že nelze vyhotovit adekvátní překladařství hned z několika důvodů. Jedním z nich je jazyková neekvivalence, tzn. že ne vždy lze k jednotlivým slovům přiřadit jejich cizojazyčný protějšek tak, aby nabýval zcela stejné funkce. Jazykový systém ani slovní zásoba dvou odlišných jazyků není stejná, nelze tudíž vyhotovit **ekvivalentní překladařství**. „*Čím důkladněji se odchyluje jeden jazyk od druhého, tím méně se dá z předlohy zachránit.*“ říká W. Winter v Hrdličkovi (2014, s. 10). Do opozice tohoto názoru se staví např. O. Kade, který říká, že „*vyjdeme-li z myšlenky, že cokoliv může být vyjádřeno v jakémkoliv jazyce, můžeme z toho vyvodit, že v podstatě cokoliv může být přeloženo z jednoho jazyka do druhého.*“ (Hrdlička, 2014, s. 13). Druhý tábor odborníků tedy vyzdvihuje, že **překladařství** by měl být **adekvátní** (optimální). S tímto názorem se všeobecně ztotožňujeme. Ekvivalentní překladařství se rovná překladařství doslovnému, který opravdu není většinou možný a pokud ano, text pak ztrácí nejen na svém uměleckém vyznění, ale i na podstatě sdělení. V angličtině je zažité spojení „šálek čaje“ (*It's not my cup of tea. - Není to můj šálek čaje.*), u nás je však zažitá podoba „*Není to můj šálek kávy*“. Souvisí to opět s odlišností tradic, kdy Angličané si dávají odpolední čaj a Češi si dají po obědě kávu. Kdyby překladařství použil překladařství doslovný, nezachovala by se podstata sdělení. Je to jeden z případů, kdy je překladařství zásah vhodný.

5. 2. Tvůrčí iniciace překladatele

Hlavní otázkou je překladatelský záměr. Někteří překladatelé jsou pro striktní dodržování originálu, jiní se naopak orientují zejména na čtenářské publikum, podle nějž pak dělají větší překladatelské zásahy do textu. Přikláníme se k názoru, že pokud není text změněn za účelem lepšího pochopení původní myšlenky, není vhodné do něj takto zasahovat. Někteří překladatelé ale provádí i různé jiné adaptační zásahy např. v oblasti časoprostoru, žánru, jazyka nebo upravují jazyk podle věku čtenáře či do díla vnáší novou ideu. Zaměřit se na čtenáře je klíčové, ale pokud dojde až k přílišným posunům, nemůžeme už mluvit o **překladu uměleckého textu**, ale o **adaptaci předlohy**. Cíl překladu je totiž čistě reprodukční. Překladatel by měl usilovat o adekvátní kompromis mezi dílem a čtenářem (Hrdlička, 2014, s. 34).

Překladatel přistupuje tedy vždy k překladu s nějakým záměrem, cílem. Jedno dílo lze pak přeložit mnoha různými způsoby. Může pak vzniknout např. překlad pragmatický či lingvistický (J. C. Casagrande v Hrdličkově 2014, s. 40). Tento způsob specializace na jeden konkrétní aspekt díla je zajímavý, ale za ideální překlad považujeme takový, který má na čtenáře stejný účinek jako originál. Měl by tedy být roven původnímu textu ve všech oblastech. Mírné posuny způsobené překladatelovou snahou text čtenáři lépe přiblížit jsou ale žádoucí, ba nezbytné.

Naskytá se otázka, jak docílit **totožného účinku** uměleckého překladu s původní podobou díla. Někteří překladatelé proto používají např. postup naturalizace, kdy se děj zasazuje do domácího prostředí, užívají domácích proprií (např. *Jan* místo *Jean*, ale i *Staroměstské náměstí* místo *Place de la République*) (A. Popovič v Hrdličkově, 2014, s. 35–36). Účinek na českého čtenáře pak bude podobnější účinku originálu na francouzského, ale jedná se už o velký zásah do autorské práce. Jiní naopak zastávají postup exotizace, kdy zachovávají cizost prostředí.

Vedou se také debaty o tom, zda a do jaké míry zachovávat styl jazyka, kterým je napsán starší text. Všeobecně je problematika vnímána tak, že je příznačné zachovat dojem historičnosti textu s ohledem na čtenáře. Proto je důležité umět volit střední cestu, kdy některými prostředky překladatel nastíní pohyb na časové ose, ale jen do té míry, aby byl čtenáři text srozumitelný.

Nás nejvíce zajímá oblast lingvistická. Různé jazyky mají **různý jazykový systém** a jsou bohaté v různých jazykových rovinách (např. čeština hlavně v morfologii, angličtina ve stylistice). Tady ale platí fakt, že co jeden jazyk vyjadřuje způsobem jedním, to zas jiný druhým, proto možnost adekvátního překladu je, i možnost přiblížit se při překladu stylu spisovatele.

Janu Kantůrkovi se podařilo dosáhnout stejného (přinejmenším velmi podobného) účinku překladu na čtenáře jako Pratchettovi, a to zejména právě díky zásahům, které v překladu učinil.

5. 3. Práce s cizojazyčností a vícejazyčností

Jak tedy pracovat s **cizojazyčností výchozího textu**? Kdy cizí výrazy nepřekládat, kdy naopak ano a jak? Užití cizího jazyka autorem je účelné. Překladatel by se měl zaměřit na to,

proč cizího výrazu nebo i cizí řeči postavy bylo využito, co tím autor sledoval, a překlad pak vyhotovit tak, aby měla cizojazyčnost stejný význam a na čtenáře stejný účinek jako v originálu. Někdy má cizí jazyk za úkol šifrovat sdělení, navodit cizí prostředí. Pokud je to možné, je lepší takové pasáže nepřekládat, aby byl zachován motiv exotičnosti či zakódování. Pro překlad cizojazyčných pasáží jsou pak vhodné poznámky pod čarou. Terry Pratchett a Jan Kantůrek jsou známí jejich nadužíváním. Podle některých odborníků ale tyto vysvětlivky narušují kompatibilitu textu (Hrdlička, 2024, s. 55).

Je důležité také rozeznat, jestli použitý cizí jazyk je reálně existující nebo smyšlený a podle toho s ním pracovat. Pratchett v některých případech používá jazyka smyšleného, který se nezdá být nijak vnitřně motivovaný, proto ho Kantůrek nechává v původní podobě.

Setkáváme se i s míšením jazykových kódů, kdy autor cizinci přiřítá např. charakteristický cizí přízvuk. Práce překladatele je pak individuální. Pratchett například použil pro upíra Ottu Schrecklicha přízvuk německý, Kantůrek mu pak dal takovou podobu, jakou se projevuje v češtině. Častá je také **vícejazyčnost**, která se ale též projevuje v každém jazykovém systému jinak, proto by měl překladatel motiv užití vícejazyčnosti odhalit, popř. vyzkoumat postup, kterým byla utvořena, a pak podle něj postupovat. Bližší analýzou překladu vícejazyčných a cizojazyčných prvků se zabývám v praktické části práce.

Poslední důležitou otázkou je, jak překládat autorské neologismy. Jedním z možných postupů je transliterace či kalkování (Hrdlička, 2004, s. 63). Jan Kantůrek překládal neologismy tak, aby nabývaly stejného významu jako v angličtině, prováděl tedy změny v rovině morfologické i slovoslovné. Charakteristický je překlad motivovaných proprií (např. *Ramtops* = *Hory Beranní hlavy*, *Samuel Vimes* = *Samuel Elanius*).

6. Vícejazyčnost

Žijeme v multikulturní společnosti, kde se střetávají různé národy, etnika, náboženství a tradice. V důsledku tohoto míšení se všichni setkáváme i s jiným jazykem, než je náš mateřský. S cizím jazykem přicházíme do kontaktu v každodenním životě při běžných sociálních interakcích, na sociálních sítích, kde jsou velmi dominantní anglicismy, a také třeba v médiích (především v reklamě). Každý má svůj jazykový kód, tudíž při kontaktu s kódem odlišným dochází ke **střídání jazykových kódů**, kdy se např. snažíme vzájemně dorozumět nebo se přirozeně aklimatizujeme na styl řeči druhého. Střídat jazykové kódy můžeme nevědomě nebo vědomě. K nevědomému míšení jazykových kódů dochází přirozenou determinací, kdy se automaticky přizpůsobujeme jazyku komunikačního partnera. V důsledku toho pak může dojít k jazykové asimilaci (např. zřejmé vzájemné připodobnění původně českých nářečí). Při vědomém střídání jaz. kódu určitý jazyk užíváme s ohledem na komunikační situaci, v níž se nacházíme, protože různé jazyky mají různou komunikační funkci. Střídáním jazykových kódů dochází k jazykovému posunu, kdy začlenění nového jazyka do komunikace zapříčiňuje ustoupení původního jazyka do pozadí.

Dnes běžně užíváme v komunikaci cizích (nebo původně cizích) výrazů a leckdy si toho nejsme ani vědomi. Některá slova jsou totiž tak zažitá, že je vnímáme už jako česká (např. židle, blok, helma, knoflík), jiná jsou již tak frekventovaná, že jich užíváme namísto českých ekvivalentů (např. super, wellness, sex appeal). Tato slova nazýváme přejímkami neboli **výpůjčkami**. Setkáváme se s nimi v projevu odborném, v obecné češtině, ve slangu a argotu, v archaické a knižní češtině a hojně v dialektech (např. chlop, futrovať, hamplovat). Čestina se vyznačuje bohatou morfologií, proto má silné tendence přejetá slova zařazovat do systému (k jednotlivým paradigmátům, vytvářet od nich deriváty - např. *undergroundový*) a také je počesťovat (např. *džes*). Druhy výpůjček rozlišujeme podle míry dojmu jejich cizosti na plně adaptované výpůjčky (*kniha, lustr*), cizí slova (*kino, centrum*), citátová slova (mají charakter intelektuální, např. *de facto, femme fatale*) a konverzační obraty (zejména z angličtiny - O. K., no comment).

Vícejazyčnost můžeme tedy definovat jako nově vzniklý kód utvořený na základě střetnutí více jazykových kódů. Nevzniká však pouze jen míšením odlišných národních jazyků, ale také variacemi jednoho národního jazyka. Za vícejazyčnost tedy považujeme např. i kontrast mezi spisovnou češtinou a dialektem.

(Mareš, P., vícejazyčnost, Petr Mareš (2017): VÍCEJAZYČNOST TEXTU. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny [online], dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/V%C3%8DCEJAZY%C4%8CNOST%20TEXTU>).

6. 1. Vícejazyčnost v uměleckém textu

V uměleckých textech se setkáváme s různými podobami vícejazyčnosti. Je zde užitá esteticky a účelně. Autor používá pro textové subjekty takový jazyk, který jim dává nějaký **speciální příznak**. Odlišný jazyk může značit **příslušnost jeho nositele k jiné sociální, národnostní či věkové skupině**. Také může znázorňovat míru intelektu, úroveň vzdělání nebo komunikační dovednosti daného textového subjektu. Vícejazyčnost má též **funkci utajovací**, kdy ji uživatelé využívají za účelem zašifrování nějakého kódu, **funkci obecně kulturní**, jejíž užití vypovídá o nějaké kulturní tradici, **funkci kreativní**, kdy si autor hraje s možnými formami jazyka, a vedle dalších **funkci komikotvornou a herní**, jíž je užíváno velmi hojně v humorných textech. Problém vícejazyčnosti může vyústit ve vynikající zápletku, když kvůli odlišným jazykovým kódům nastane nějaké nepochopení.

Chápeme tedy, že vícejazyčnost se vyskytuje v různých podobách za různým účelem, ale také se dá vícerymi způsoby ztvárnit. V uměleckém textu může být **prezence vícejazyčného textu** (tzn. přímé užití cizího jazyka ve větě), **evokace v. t.** (tj. naznačení cizí řeči nejčastěji pomocí nějakého kontaktního výrazu, např. v Herculu Poirotovi od Agathy Christie: „*Eh bien, Hastingsi... Myslím, mon ami, že jeho žádost nemohu odmítnout...*“¹⁰), **signalizace v. t.** (tj. pouhý dodatek o užití cizího jazyka, např. „...“, *zeptala se anglicky.*), anebo dokonce eliminace v. t. (tj. když užití cizího jazyka vyplývá z kontextu).

Dostáváme se tedy k výraznému **hodnotovému protikladu našeho a cizího**. V souvislosti s hierarchií textu můžeme říct, že ve většině případů dominuje v literárních textech jazyk vlastní (naš), do kterého jsou pak v různé míře začleňovány jazyky cizí, které signalizují čtenářům nějakou odlišnost od „normálu“. Mluvíme také o **bázovém jazyku textu** a jazycích **včleněných**. Jazykové prvky odchylovající se od normy nazýváme **xenismy**.

Za **xenismus** můžeme považovat každý prvek, který vyvolává dojem cizosti. Může jím být cizí slovo v komunikaci, ale také odchylky způsobené odlišným mateřským jazykem (cizí přízvuk, jiný slovosled, chybná deklivace apod.). Podle typu je můžeme tedy rozdělit na foneticko-fonologické, morfologické, lexikální, idiomatické, syntaktické a textové. Nejčastěji se cizost projevuje kombinací zmíněných typů xenismů. Xenismy se v literatuře využívají k vyvolání dojmu cizosti postavy (nebo skupiny), komických situací či k ozvláštňení textu a obohacení jazyka. Xenismy tudíž úzce souvisejí se střídáním jazykového kódu, protože jsou jím zapříčiněny.

Aby byl xenismus dobře přeložen, je důležité, aby překladatel vnímal charakter **jazyka výchozího a cílového** a projevy jazyka cizího (v tomto případě **imitovaného**) v těchto dvou konkrétních jazycích (tzn., že německý přízvuk se bude projevovat jinak v angličtině a jinak v češtině).

---

¹⁰ CHTISTIE, Agatha, Hercule Poirot: Povídky, 1. souborné vyd., Praha: Euromedia Group, a. s. – Knižní klub, 2016, s. 382

Vícejazyčnost v uměleckém textu se tedy projevuje xenismy, které nemusí značit pouhou příslušnost k jiné národnosti, ale též věkové, sociální či teritoriálně vymezené skupině obyvatel. Autor textu uměním ovládat více jazyků či jeho podob dokládá důkaz svého literárního umu a jazykového cítění.

(Mareš, P., vícejazyčnost, Petr Mareš (2017): VÍCEJAZYČNOST TEXTU. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny [online], dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/V%C3%8DCEJAZY%C4%8CNOST%20TEXTU>).

6. 2. Vícejazyčnost v reklamě

Další oblast, kde se setkáváme s vícejazyčností, je reklama, která má od uměleckého textu sice daleko, ale využívá některých jejích prvků. Hlavním úkolem reklamy je zaujmout a zapůsobit na recipienta, proto je nejefektivnější, když je originální, lehce zapamatovatelná, podbízivá a rytmická. Využívá tedy vedle prostředků zvukových či vizuálních prostředky jazykové, kterými na sebe upoutává - paralelismu hlásek, písmen či celých konstrukcí, dvojsmyslů, kalambúrů a ve velké míře cizích slov (Čmejková, 2000, s. 34).

Odchytky od běžné jazykové normy, kterou je např. zmíněná vícejazyčnost, jsou prvkem, který činí reklamu originální, zapamatovatelnou a pak snadno vybavitelnou (Čmejková, 2000, s. 47).

Reklama je jednou z oblastí, do které nejvíce pronikají cizí jazyky. Je to způsobeno tím, že nabízené služby či produkty mají zahraniční původ a tudíž je jejich název cizí. Do české reklamy proniká hlavně **angličtina**, a to v různé míře. Poměrně časté je užití anglického slova na základě jeho české výslovnosti, která je stejná jako cizí název produktu (př. *Aby motor lépe SHELL.*) nebo na základě jeho významu (*MERCI za to, že jsi.*). Z cizího jazyka se přejímají i celé slogany (např. *Let's make things better.*) nebo hudební motivy, které pozměňují text originální písničky, aby navodily komičnost a byly snadno zapamatovatelné (např. *Rice, rice baby, je to prostě mléčná rýže.*). Je časté, že cizí název produktu porušuje pravidla českého deklinačního schématu (např. *Nakupujte v IKEA.*) Porušování jazykové normy za účelem slovní hříčky je běžné už v anglických reklamách (např. *Whatgift? Whichgift? Witgift.*), česká reklama je po vzoru přebírá (Čmejková, 2000).

Reklama nevyužívá pouze cizojazyčných výrazů. Vícejazyčnost v reklamě se projevuje i použitím prvků mluvenosti, a to platí i o reklamě psané (např. u reklamy na nosní kapky: *Báte pldý dos?..*) (Čmejková, 2000, s. 76-77).

S motivem cizosti pracuje hojně reklama televizní. Zajímavá je především reklama na sýry značky MADETA, kterou jsem se pokusila písemně zaznamenat.

*V jižních Čechách si český myšák bral francouzskou nevěstu.
„To vyborný sýrr. Musi byt fransousky.“
„Nein, tak dobrry syr je jen u nas ve Švejcarsku.“
„Ale kdepak, tenhle sýr je náš, jihočeský, od MADETY.“
Madeland. Nenajdete ve světě sýry jako v MADETĚ.*

(reklama, Madeta, 2014, [online], dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6oKsyr-E94c>).

*Jihočeský myšák Hubert usiloval o lásku myšky Julie.
„Dámy, připravte se na fešáka romadura.“
„Olala, delikátní. Ja rozplyvala.“
„Hergot, schöne vůně.“
„Hmm, romadur“
Pravou lásku musíš cítit.*

(reklama, Madeta, 2016, [online], dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=tBNLjAXOyBM>).

Tyto dvě televizní reklamy jsou případem, kde **protiklad našeho a cizího** hraje významnou roli. Vyjadřují totiž to, že český sýr je světové kvality. K vyzdvihnutí cizího prvku je užitá jazyková odlišnost v kombinaci s vizuálním prvkem. Hraje zde velkou roli výslovnost. Posledním příkladem je reklama na sýr cottage, kde různá výslovnost zapříčinená národností a věkem aktérů ukazuje, že cottage musí milovat naprosto všichni - Češi, Francouzi, babičky i děti.

*„Těstoviny? Tak ty dělám zásadně s **kotádžem**.“
„Nejlepší je **kotiž**, jen tak.“
„**Cotage** se hodí ke všemu ze zahrádky.“
„Guacamole de la **kotáž**.“
„Já sním lívanešky š **kotáčkem**.“*

(reklama, Madeta, 2020, [online], dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=PoFIGGn9rgM>).

Praktická část

7. Nac mac Fíglové

„Nac Mac Fíglové! Nejobávanější ze všech vílích ras ...“¹¹ - Slečna Klíšťová

Nac mac Fíglové jsou velmi diskutovaným národem Zeměplochy. Sami o sobě si myslí, že jsou již mrtví a že Zeměplocha je pro ně jakýmsi nebem. I když svým charakterem by se do nebe nejspíš nedostali. Na otázku jednoho z nich „Zač jsme tak proslouli?“¹² odpověděli totiž všichni jednohlasně: „Počórkou! Prádkou! Slopem!“¹³

Fíglové byli zřejmě vyhnáni z království víl a teď se prohlašují za Svobodnej národ, kterému vládne Kelda. Žijí ve vykopaných norách na území Hor Beraní hlavy, ale také se rádi schovávají ve všech možných příbytcích, kde kradou jídlo a hlavně alkohol. Jsou to asi patnácticentimetroví mužíčci (výskyt žen velmi ojedinělý) s rezavými vlasy, kiltem, helmou z lebky (kryší či králičí), mečem na zádech a tělem celým modře potetovaným. Stejně jako je zajímavé jejich vzezření, historie a charakter, je velmi unikátní i jejich jazyk.

Vyskytují se v několika knihách Zeměplochy, konkrétně v příběhové linii o čarodějce Toniče Bolavé.

7. 1. Anglická x česká fíglovština

Terry Pratchett sestrojil Fíglům specifický jazyk tak, že spojil prvky různých anglických nářečí a k nim navíc připojil ještě charakteristický fíglovský slovník plný autorských neologismů. Anglická fíglovština je kombinací angličtiny a různých jejích příbuzných jazyků – **skotštiny**, hlavně glasgowského dialektu, dialektu Skotské vysočiny, skotské gaelštiny (Terry Fígly nazval malými skotskými šmouly) a **irštiny** (zdroj: discworld.fandom.com).

Variety angličtiny mají samozřejmě jiné rozrůzňující prvky než variety češtiny. Změny v obou jazycích probíhající v různých jazykových rovinách, avšak v jiné podobě. Zhotovit kvalitní překlad bylo v tomto případě překladatelským oříškem. Kantůrek tedy postupoval po vzoru Pratchetta – tak jako on spojil podoby angličtiny, Kantůrek spojil podoby češtiny, a to konkrétně **moravská nářečí** a podtrhl je velmi četnými **slangovými výrazy**.

---

¹¹ PRATCHETT, Terry, *Soudné sestry*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o, 2007, s. 11

¹² PRATCHETT, Terry. *Svobodnej národ*, 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2004, s. 11

¹³ PRATCHETT, Terry. *Svobodnej národ*, 1. vyd. Paha: TALPRESS, spol. s r. o. 2004, s. 87

Ukázka:

„Kristusmaríja! Hosa! Chceme búhovado né bééhovado!“

„A co. Jedno tajak druhé. Chystnite sa, kemove, nešpekulujte a schmatíte jeden každý haksňu!“

„No dobro. Všechně búhovada zavřili do maštale, zčórnem, co je.“

„Nevřešči, nevřešči, pobudiš habouni!“

„A co! Kdo by v tom čase posluchal? Nuž – až skřéknu! Jun! Dat! Tetra! A švihýc, švihýc!“¹⁴

7. 1. 1. Ukázky překladu figlovštiny

„Nó... tož totok, ty pokaždý ustříhuješ těm starým mužským, co je chodiš každý den vizitýrovat, kousky. Ty potom leců z voken, a jak dyby tam čekaly, až je kdosi zebere. A sou tvrdý jak nehty, kapíro?“¹⁵

„Weel, ye is always cuttin' these little chunks off'n them old gentl'man you goes to visit most days. They fly out o' the winders, jus' waitin' for a body to pick 'em up. An' they is hard as nails, ye ken.“¹⁶

Můžeme si všimnout, že v anglickém originálu je velmi časté zkracování slov pomocí apostrofu (*cutting - cuttin', gentleman - gentl'man, just - jus' of - o', pick them up - pick 'em up, and - an'*). Čeština tento prostředek nemá, využívá však četných tvaroslovných a hláskových změn (*ustříhuješ, potom, leců, zebere* atd.). Zajímavý je překlad slova *weel*, který zní *nó*. Kantůrek zde dodržel prodloužený vokál. Již při základních znalostech angličtiny si můžeme též povšimnout, že jsou užitá nesprávná tvary slovesa být (*ye is - you is, they is*). Jako poslední zmíníme spojení *ye ken*, které je do češtiny přeložené jako *kapíro*. *Ye* je skotskou podobou zájmena *you* a *ken* zas náhrada anglického *understand - you understand*, tedy česky *rozumíš*. *Kapíro*, užitě v českém překladu, je pak odvozeno od slangového *kapírovat* a vzniklo přejmutím z německého *kapieren*.

„Tož nastupte, mládenci, a ukažte našej bosorbabě, jak těžko fachčíte.“¹⁷

„Line up, lads, show oor hag how hard ye ha' been workin'“¹⁸

---

¹⁴ PRATCHETT, Terry, *Svobodnej národ*, 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o. 2004, s. 62

¹⁵ PRATCHETT, Terry, *Svobodnej národ*, 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o. 2004, s. 16–17

¹⁶ PRATCHETT, Terry, *The Wee Free Men*, AllNovel [online], dostupné z: <https://allnovel.net/the-wee-free-men-discworld-30.html>, s. 10

¹⁷ PRATCHETT, Terry, *Svobodnej národ*, 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o. 2004, s. 21

¹⁸ PRATCHETT, Terry, *The Wee Free Men*, AllNovel [online], dostupné z: <https://allnovel.net/the-wee-free-men-discworld-30.html>, s. 14–15

Zde máme ukázkou poměrně doslovného překladu. Povedený je překlad slova *hag* (v anglickém nářečí *čarodějnice*). *Bosorka* je v českém nářečí *čarodějnice* či *ježibaba*. Podoba *bosorbaba* působí na čtenáře záměrně expresivně. Přivlastňovací adjektivum *oor* je zřejmě nářeční podobou slova *our* (*naše*), je tudíž přeloženo s nářečním diftongem *-ej* (*našej*). Opět zde vidíme nespisovnou zkrácenou podobu slovesného tvaru *have/has been working* na *ye ha' been workin'* – do češtiny přeloženo namísto spisovného *těžce pracujete* nespisovným *těžko fachtíte*.

„*Tož to je dobré, né, že né. Tys naša malá velká bosorbaba z kopcůch a my třebujeme, aby naša bosorbaba měla svoju pýchu. Akorát' že bysme byli rádi, dybys měla aj svoje vlastní žití. Tož běž a hled', kam ťa větr zavane.*“¹⁹

„*Weel, that's guid, so it is. Ye're oor hag o' the hills and we need oor hag to ha' some pride. Bud we'd also like ye to have a life of your ain'. So off ye gae and follow where the wind blows ye.*“²⁰

Tato pasáž je promluvou *keldy*, proto je zde patrný jistý patos, hlavně v poslední větě. V první větě vidíme snahu překladatele dodržet délku vokálu (*weel – dobré, né, že né*). Opět zde nacházíme anglické nářeční tvary – *guid* (*good*), *gae* (*go*), *ye* (*you*).

7. 2. Česká figlovština

Nac mac Fíglové jsou národem se značným temperamentem, který je trefně vystižen jejich slovní zásobou bohatou na nářeční, slangové, argotické a vulgární výrazy. Působí nejspíš všeobecně jako banda Moravanů vyrazených ze společnosti, žijících si svůj vlastní život a užívajících svůj vlastní jazyk. Jejich jazyk je směsicí znaků českých nářečí, nejvíce podobné moravským variantám, ale nemohli bychom ho přiřadit ani k jedné z nich, ani jeho podoba není u všech Fíglů jednotná. Hraje zde roli i idiolekt každého z nich, proto budeme o jazyku Fíglů přemýšlet jako o samostatném nářečí, které má některé znaky společné s nářečími českými a moravskými, ale také mnoho originálních prvků.

• Rovina foneticko-fonologická

Změny hlásek jsou ve figlovštině velmi častým jevem a někdy se může zdát, že probíhají bez jakéhokoliv systému naprosto náhodně. Vybrala jsem tedy jevy, které se často opakují. Patří mezi ně užití protetického *v-* (např. *vodpal vodtuto, pár vobrůch, vosobnosť, vodlišit'*), *e > a*

¹⁹ PRATCHETT, Terry, *Pastýřská koruna*, 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2017, s. 21

²⁰ PRATCHETT, Terry, *The Shepherd's Crown*, London: Penguin Random House UK, 2015, s. 14–15

(např. *čapice*), *ou* > *ú* (např. *dúfat', pavúk, rúra*), někdy i obráceně (př. *proslouli*), *i* > *i* (např. *řikají, šit, zatim*), také je velmi frekventovaný diftong *ej* (např. *nejni, zatejkač*). Setkáváme se s variantou *medved', haksňa* (hanácko) nebo *dvakrát'*. Vedle krácení vokálů je časté i jejich prodlužování (např. *tá néni tak fáň jak táto*). U slovesa *být* se setkáváme ve 3. os. ind. prez. s tvarem *ona bula*. Většina vyjmenovaných jevů by příslušila zřejmě nářečí **moravskoslovenskému**. Někteří Fíglové mluví tak, že bychom si je mohli se Slováky i splést.

- **Rovina morfologická**

Jedním z nejvýraznějších znaků je sufix *-ůch* (např. *jako vod ptáčkůch pipáčkůch, potvrzení dluhůch, pár dnůch, sedmdesát rokůch*), nacházíme ho i ve středu Čech. Infinitivy končí nejčastěji na *-t* (např. *povalovat' sa, včítat', dúfat'*). Sufix *-ou* se na konci slov mění v *-ú* (např. *kolena se třesú, oni řekajú, náhodú, potrublú, rúrú*). Setkáváme se s tvary sloves *najdíte, zavřili, umřili, nevedila*. Často se sufix *-í* mění v ind. prez. na *-á* (např. *ležá, ztrácá, nevydržám, slyšáme*). Nacházíme tvar *oni nosíja, habouni pravíja* což odpovídá valašskému nářečí. Pomocné sloveso *být* se redukuje na přídavné *-s* (např. *viděls to, probrals jich, zabilas ju*), což by se zas shodovalo spíše se severovýchodním interdialektem. V instrumentálu plurálu je ve všech rodech přítomná koncovka *-ma* (např. *ai s židlicema, s věcima, podhlavcema, pod nebesíma*). V akuzativu fem. se vyskytuje koncovka *-u* (*na moju dušu*). Jako poslední zmíním zživotněnou koncovku substantiv muž. rodu neživotného (např. *sou to náký kameni, sou červení kabáti*.) Ve tvarech měkkých i tvrdých adjektiv se často krátí koncovka (např. *zdaňovací přiznávání, nebylo špatny, škaredy kraj, krásny kytky*).

- **Rovina lexikální a slovtvorba**

Ve fíglovštině nalezneme spoustu slov z **českých nářečí**. Patří mezi ně např. *dyž* (chodské nářečí), *podhlavec* (západ Moravy, Slovensko), *včil* (tzn. *nyní*), *von přijde, hen* (tzn. *tam*), *myša, nyčko, zvosťat', zvoptání, anciáš* (morav. *ničema*), *zemáky* (tzn. *brambory*), *všickni, brněnské oslovení kemo, meškat* a další... Některá slova a jejich tvary se ztotožňují se slovenštinou (např. *d'účato, špárat sa* – tzn. *dloubat se, nik* (tzn. *nikdo*), *rybačka, zatvorit', pozřít sa* (př. *Ukáž, nech sa pozřu.*), *nemožeš*).

Fíglové používají velké množství českých **slangovních výrazů**, z nich většina pochází z němčiny – *vzít kramle, cimra, frišný* (čerstvý, chladný), *rekvírovat* (zabavovat), *festuňk* (pevnost), *fištrón* (mazanost, chytrost), *je to v rychtyku* (v pořádku), *hajs* (horké), *aplégr* (ratolest, potomek), *vartovat'* (hlídat), *garantýrovat', erteple* (jablko) či *den fraj* (volný den). Komickým jevem je, když Fíglové přejímají slangové výrazy a dále si s nimi hrají, pak vznikne např. *maléřisko* či *pohelfovat*.

7. 3. Slovník figlovštiny

- Kapírovat = znát, rozumět (př. *Nekapíruju značku vašeho klanu.*)
- Haboun = člověk, od *habán* = vysoký člověk (pro Fígly tedy každý člověk)
- Bosorbaba = čarodějnice, bosorka
- Prát = říkat (př. *To se jim to lefko prá.*)
- Namáknout = najít (př. *Namákli smu bosorbabu.*)
- Lhačka, prálka, čórka, slopačka = oblíbené činnosti Fíglů (př. *No... lhačka je mnohem zajímavější*)
- Skrejkva = tajemství
- Sísnout = mrknout se, hodit očko (př. *Aha, sísní, už zasejc na to dala nové zámčisko.*), od něj odvozené tvary *dosísnout, nedosísnout* atd.
- Zočovat = spatřit, uvidět
- Lebezňa = hlava (př. *..přestanete už, vy pažgřivci, s tým ječením, než vám začnu mlátit lebezňama o sebe?*)
- Nemít tušáco = nemít ani áňunk
- Švihýc = pospěš si, honem (např. *Švihýc sem navrch, kemo!*)
- Zubárna = pusa
- Pechden = špatný, nešťastný den
- Servírat smutkováň = projevit účast nad něčím osudem
- Mít trouple = mít problémy, trápit se
- Bědoš, bědoš = nelze slovy nahradit, projev největšího zoufalství
- Žádenčas = nikdy
- Kamarádšoft = kamarád
- Namatlanej = namazanej (alkoholem)
- Zahelfírovať = vypomoct
- Kepka = dala jsem na radu překladatele a nepátrala se radši po významu slova (př. *Chtěla bys, aby tá Našeptávalová keпка sletěla cestú do mláky, co?*)
- Ocygánit = obelhat, ošidit, př. Bosorbabu neocygáníš. Sloveso zahrnuje do figlovského slovníku díky jeho specifčnosti a komičnosti, avšak původně se užívá i v některých nářečích moravskoslezských.

- **Názvy zvířecí**

Vznikají kompozicí. Základem je slovo *hovado* (dřívější označení pro hovězí dobytek, pro Fígly ale nejspíš *hovado* v expresivním slova smyslu, protože vzhledem ke své velikosti tahle hovada příliš v lásce nemají), ke kterému do antepozice připojují zjednodušenou podobu zvuku, které právě ono *hovado* vydává. Vzniká tedy *búhovado*, *bééhovado*, *ihahovado*, *chrochthovaho*. Pro zvířata menšího vzrůstu se zřejmě už slova *hovado* tak frekventovaně neuzívá – např. *kokopták* (v překl. *slepice*) či obyčejně *kotisko* (pro větší kočku nalézáme výraz *mňauhovado*).

- **Substantiva typu *názvisko***

Oblíbeným fíglovským tvarotvorným prvkem je sufix *-isko*. Vzniká pak úplně nová škála pojmenování, která navíc získává lehce expresivní příznak. Např. *ftáčisko* (*velký pták*), *trablisko* (*velký problém*), *nápadisko* (*super nápad*), *ogařisko* (*chalán*), *obludisko*, *nožisko* či *démonisko*.

- **Fíglovské vilgarismy, které nepotřebují vysvětlivek či překladu**

Vylíznulá pakoholko! páprtku! Ty lebezňo potruúblá! Ty vylízo! Ty kotí vošklíbře!

8. Igorové

Igorové jsou zajímaví tvorové původem z Überwaldu, tajuplné odříznuté země, mezi jejíž obyvatele patří především upíři, vlkodlaci a trpaslíci, kterým Igorové od pradávna slouží. Igorové jsou velmi oddanými a obětavými sluhy. Jsou známí svým uměním transplantace, konkrétně zdatností v zašívání částí těla, i orgánů, a rovněž přišíváním částí lidského těla k tělu jinému. Jsou to tudíž i výborní krejčíci. Je jim líto i zachovalých částí těl svých již zesnulých předků, proto může mít Igor nos doslova po mamince – nejlepší orgány a části těl se totiž u Igorů dědí. Jejich vzezření je strašidelné. Jsou shrbení, kulhají a mají zjizvené tváře.

Igorové mluví vcelku vlastně spisovně, mají ale svůj typický přízvuk. Mluví, jako by si šlapali na jazyk. Vyskytují se jako vedlejší postavy skoro ve všech dílech Zeměplochy.

8. 1. Anglická x česká igorština

Psaná originální podoba jazyka Igorů vypadá tak, že pozici souhlásky *-s-* zaujímá anglické “šišlavé” *-th-* (např. *yes - yeth, sorry - thorry*). Samotné *-s-* se neobjevuje zpravidla nikdy, proto bychom tuto jazykovou odchylku mohli považovat za igorovský přízvuk. Mně osobně přijde, že tato odchylka řeči zajímavě koresponduje s jejich zuboženým vzhledem a má vyjádřit igorovskou podřadnost a také oddanost. Anglické *-th-* je v českém překladě nahrazeno vkladnou hláskou *-h-* (např. *diplomat - dhiplomhat/diplhomat, asi - ashi/ahsi, bude - bhude, Igor - Ighor/Ihgor*). Spatřujeme tedy docela podstatný rozdíl mezi anglickým a českým jazykem Igorů, kdy v angličtině dochází k substituci hlásky *a* v češtině k jejímu vložení. V angličtině tak působí řeč jako šišlání, v češtině mi připomíná nejvíce cizí přízvuk, což by ale také dávalo smysl, protože Igorové jsou přece jen ze vzdáleného odříznutého Überwaldu. V českém překladu je častá změna *p > b* (např. *Bhán nebhije... bhivo?*). V řeči Igorů se též vyskytují občas nářeční výrazy (např. *d’hevečka bhro vřšecko*).

8. 1. 1. Ukázky překladu igorštiny

„*On jhe dhiplomhat, bhani?*“²¹

„*Ith he a dimplomat, mithtreth?*“²²

Mistress je oslovení pro ženu, která má autoritu. Do češtiny je překládáno stále jako *bhani* (*paní*), kde probíhá ještě hlásková změna retnic *z p > b*.

---

²¹ PRATCHETT, Terry, *Pátý elefant*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 46

²² PRATCHETT, Terry, *The Fifth Elephant*, lrc.wiut.uz [online], s. 27

„Ohlouvám she, bhaní, nehrad v hás bhudím uprostřed odpohledne, ale řhekla jsthe -“²³

„Thorry to wake you in the middle of the afternoon, you ladythip, but you did thay -“²⁴

Zde se vyskytuje v anglickém originálu oslovení ladythip (*ladyship*), které je užíváno pro ženu, která má titul. V češtině je postavení ženy vyjádřeno ještě navíc vykáním.

„Barhonet Ighor takhy shánhěl infhormace, bhaní.“²⁵

„The Baron'th Igor watch altho collecting a methage, ladythip.“²⁶

8. 2. Igor o charakteru Igorů

Jsou to oddanní sluhové.

„...Jhá jshem Ighor. Jhá jshem thady d'hevečka bhro v hšecko.“

„... Nikhoho, khdo v Überwhaldu nhěco zhnamenhá, by nenaphadlo zaměsthnat jako shluhu ěhlověka, ktherý by se nejhmenoval Ighor...“

Také vtípní staří podivíni.

Elánius zvedl hlavu. Sníh už padal jen řídce, ale pořád ještě bylo dost světla na to, aby zjistil, že celý dvůr nad jejich hlavami je pokryt silnou kovovou sítí. Pokud byly dveře zajištěny závorami a všude kolem zdi budov, byli prakticky v leci.

„Tho jshou jen thakovhé phozústhatky ze stharých ěhasů,“ ozval se Igor vesele. „S thím si nemhusíte dělhat stharosti, shíre.“²⁷

Všichni se jmenují Igor.

„A nezmhínil se Ighor o thom, jhak se mhá Ighor, bháne?“ zeptal se Igor. .... „Phrotože anhi jedhen z nhás o nhěm neshlyšel, dhokonce anhi Ighor, se ktherým si vzhdycky bylhi hodhně bhlízci.“²⁸

---

²³ PRATCHETT, Terry, *Pátý elefant*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o. 2007, s. 67

²⁴ PRATCHETT, Terry, *The Fift Elefant*, lrc.wiut.uz [online], s. 40

²⁵ PRATCHETT, Terry, *Pátý elefant*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o. 2007, s. 68

²⁶ PRATCHETT, Terry, *The Fift Elefant*, lrc.wiut.uz [online], s. 40

²⁷ PRATCHETT, Terry, *Pátý elefant*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o. 2007, s. 40

²⁸ PRATCHETT, Terry, *Pátý elefant*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o. 2007, s. 255

Chirurgické dovednosti jsou jejich největším talentem.

„Thenhle, zhranění do mhasa, thoto zhalátám natho šhvec, žhádny brobhlém..“²⁹

Mají touhu pomáhat lidem a měnit je k lepšímu.

„Ne, dnheska mhá št'hasnej dhen. Mhůžu ho udhělat lhezšiho. Phrávě jsem dhostal úplně čherstvý lhedviny, khrásnej kvahlitní pháreček..“³⁰

A jsou velmi skromní.

„...Jhe tho phravda, že v Ankh-Mhorporku se vhálejí thěla po ulhicích a mhůže si je vzhít, kdho chce?“

„Tak strašné to s námi není, Igore.“

„Ne? No, dobrá, čhlověk nemhůže mhít všechnho..“³¹

---

²⁹ PRATCHETT, Terry, *Pátý elefant*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o. 2007, s. 410

³⁰ PRATCHETT, Terry, *Pátý elefant*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o. 2007, s. 411

³¹ PRATCHETT, Terry, *Pátý elefant*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o. 2007, s. 440

9. Pan Tulipán

Pan Tulipán je kriminálník pracující ve dvojici se svým nejbližším známým Zichrhajcem. Inteligence moc nepobral, což vidíme na jeho zpomalených reakcích a především jednodušším vyjadřování. Ke své nelegální práci zabijáka však intelektu moc nepotřebuje. Má vše důležité, co ho činí dobrým ve svém oboru. Je vysoký, mohutný a silný. Na trudovitém obličejí mu vystávají žíly a oči má opuchlé. Na vině zřejmě bude bílá sypká hmota v sáčku, kterou nosí u sebe a bůh ví, co s ní dělá.

Tulipán je člověkem na periferii společnosti, proto je v jeho mluvě plno **slangových a argotických výrazů** z oboru.

Abychom mu tolik nekřivdili, vyzná se překvapivě velmi dobře ve výtvarném umění.

9. 1. Tulipánova -aná mluva

Hlavním znakem Tulipánovy mluvy je **parazitní výraz – aný**, který se v češtině nespisovně skloňuje (př. *–aný peníze, –aně zbláznili, –anej vlkodlak, –aná sranda*). Kantůrkovi se ho povedlo přeložit doslovně. V anglickém originálu má podobu *–ing*, které je sufixem slova *fucking*. Sufix *–aný*, který se nachází v českém překladu tohoto vulgarismu je tedy paralelní (*–ing thing = –aná věc*). Nad tímto řečovým prvkem se pozastavují skoro všichni, kteří mají tu čest se s ním setkat.

Tulipánovu češtinu bychom mohli jinak označit jako spisovnou s prvky češtiny obecné. Mezi ně patří užívání nespisovného digtongu *ej* – např. *bejt –aně na hlavu, –anej mlejnek, věrohodnej svědek, hořej –aný hadry*, koncovky *-ma (s bohama)*, zkracování slovesných tvarů (*moh to říct*) a krácení vokálů (např. *vidim, cítim*). Občas užije protetického *v-* či nářečního prvku (např. *to nejni vokurka, erteple*).

Společně se Zichrhajcem je stále v pracovním nasazení, proto se v jeho slovníku vyskytuje plno **argotických výrazů** (ti dva by to nazvali nejspíš pracovní mluvou) – *zkrouhnout někoho o prachy*, dokonce ho i *odkrouhnout* či *dostat* (př. *Psa jsme dostali.*). Užívá mnoho výrazů **obecné a slangové češtiny** (např. *sranda, klasa, paznehty, kšeft, krucifix, ksicht, tatrman, blbec*).

9. 2. Ukázky překladu

Když Tulipán zjistil od pana Kolíka, že se uzence v rohlíku řekne v Quirmu *,la izenka mezi bulkama'* (v angl. *le sausage-in-le-bun*), odpověděl:

„Co? To si děláte -anou srandu! ... Vite, co myslím, měli by jim říkat nějak jako cizí řečí... třeba... le klobás v pérdeli. A to je přesně to, po čem tahle -aná věc chutná.“³²

„What, in a -ing foreign language? You're -ing kidding! ... I mean, they ought to call it a ... a ... sausage dans lar derrière. Hey, that's what this -ing thing tastes of.“³³

„No teda – to snad... vždyt to je -anej da Quirm! Viděl jsem ho vytištěnej. Dáma chovající fretku. Namaloval to v tý době, kdy se přestěhoval z Genovy a byl ovlivněnej tím -aným Cravattim. Podívejte se na tu -anou práci štětcem, hele! ...“³⁴

„Well, -me, it's a -ing da Quirm, I seen a print of it. Woman Holding Ferret. He did it just after he moved from Genua and was influenced by -ing Caravati. Look at that -ing brushwork, will ya? ...“³⁵

V této ukázce vidíme Tulipánův zápal do umění. Nacházíme zde trefnou aluzi na Dámu s hranostajem, veledílo Leonarda da Vinciho.

Anglický nespisovný tvar *will ya* je přeložen do češtiny jako *hele*, kdy význam je jiný, ale Kantůrkovým cílem je, aby Tulipánův jazyk působil na českého čtenáře stejně nespisovně a ledabyly jako Pratchettovo na čtenáře anglického. V angličtině též vidíme nespisovnost např. ve vynechávání pomocného slovesa (*I have seen - I seen*). V češtině je pak neformálnost vyjádřená především v morfologické rovině (*vytištěnej, byl ovlivněnej*).

---

³² PRATCHETT, Terry, Pravda, 2. vyd. (opravené a doplněné ilustracemi), Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2017, s. 100

³³ PRATCHETT, Terry, The Truth, London: Penguin Random House UK, 2023. s. 109

³⁴ PRATCHETT, Terry, Pravda, 2. vyd. (opravené a doplněné ilustracemi), Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2017, s. 75

³⁵ PRATCHETT, Terry, The Truth, London: Penguin Random House UK, 2023. s. 80–81

10. Otto Schrecklich

Otto Schrecklich je upír původem z dalekého odříznutého Überwaldu. Objevuje se v několika zeměplošských knihách. Poprvé se s ním setkáváme v knize Pravda, kde zaujímá pracovní pozici fotografa v novinách, což je hlavní důvod jeho komičnosti. Pokaždé, když někoho vyfotí, je totiž sám bleskem ozářen a za průvodu svých cizích nadávek se rozpadá na popel, poté vždy na chvíli zmizí ze scény, protože potřebuje čas na rekonvalescenci. Pro ostatní je unikátní jak svým původem, uměním fotit (to je totiž pro Ankh-Morporkčany novinka), tak svým jazykem. Působí celkově dojmem naprosté cizosti.

10. 1. Ottův cizí přízvuk

Otto vnáší do knihy motiv cizosti. Je totiž naprosto jiný než ostatní a na jeho řeči je velmi znatelný **überwaldský přízvuk**. S přízvukem jsme se setkali už u Igorů, kteří také pochází z Überwaldu, ale jejich přízvuk se znatelně liší. Zatím co Igorové si pouze “šlapali na jazyk“, u Otta je zřejmé, že jeho mateřský jazyk je co do výslovnosti i systému úplně odlišný. Überwaldský přízvuk v Ankh-Morporku je totožný s **německým přízvukem v Čechách**, a když se podíváme na originální text a zkusíme si ho přečíst, potvrdí se nám, že i s **německým v Anglii**.

Ukázka překladu:

„Já protestuji co nejsilnějš. Je to ták jetnotuché, přředpoklátat, še každý, kto má überwaldiš pšisvuk je upír, nestá se fám?“³⁶

„I object most stronkly. It iss such an easy assumption to believe that everyvun with an Uberwald accent is a vampire, is it not?“³⁷

Když porovnáme překlad s originálem, nalezneme společné rysy. Například výrazné š ve výslovnosti (v angličtině vyjádřeno přeměnou s > ss). V originálu se vyskyltuje k místo g (*stronkly*) a velmi často jednoduché v, které se jinak v angličtině často nenachází. Společně tvoří výrazný německý přízvuk.

„Jo, to je ono, fýporně, sfětlo, jak se otráži na těch felikejch sekerách... Ttollofé, já prosím, sfedněte fic ty pěstě jo, to je fono... Fšichni usmífají... tet!“³⁸

---

³⁶ PRATCHETT, Terry, Pravda, 2. vyd. (opravené a doplněné ilustracemi), Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2017, s. 124

³⁷ PRATCHETT, Terry, The Truth, London: Penguin Random House UK, 2023. s. 134

„*Oh zat's good, let's see the light gleam on zose bog choppers... trolls, please vave you fists, zat's right... big smile, everyvun...*“³⁹

V této ukázce si všimneme dalšího prvku způsobující cizí přízvuk v angličtině, a tím je častý výskyt *z* za *th* (př. *that's* > *zat's*, *those* > *zose*), který způsobuje u Otta **šišlání**. V češtině je tento jev zastoupen nahrazením hlásky *v* hláskou *f* (př. *fšichni usmíjají*).

10. 2. Charakteristika Ottova přízvuku

Otto má ve své mluvě nejvíce hláskoslovných změn ze všech postav. Již zmíněným jevem je *f* za *v* (např. *fšude*, *fsteržinku*, *fčerné parfě*), vyskytuje se tedy protetické *f*- místo protetického *v*- (*fobčas*). Dále se vyskytuje *s* místo *z* (např. *sálesl*, *co síráte*, *co nás nesabije ...*), *g* místo *k* (např. *nékty*, *alekoricky*), *ch* místo *h* (např. *jiného druchu*, *starého*, *otchalí*), *š* místo *ž* (např. *šádný problém*), *p* místo *b* (*parfa*, *zpytky kofu*) a *t* místo *d* (např. *já se dífal*, *tofnitř*, *litský*, *rostěleny*). Všeobecně můžeme tedy říct, že na místě původní znělé souhlásky se vyskytuje **souhláska neznělá**.

V Ottově mluvě nenajdeme ani *ř* (pouze velmi zřídka). Na jeho místě je **skupina hlásek -rž-** a občas *š* (např. *nepržijemné*, *samšejmě*, *poržádně přžemýšlel*, *skržet*). U této změny nemůžeme najít její anglickou variantu, protože angličtina, jako i všechny ostatní jazyky, hlásku *ř* nemá. Kantůrek se tudíž s naší specifickou kmitavou hláskou *ř* musel vypořádat, protože cizinec ji s největší pravděpodobností nebude umět vyslovit. Nahradil ji proto skupinou hlásek *rž*, tak totiž většinou její výslovnost, pokud čeština není řečnickovým mateřským jazykem, vypadá.

V oblasti přízvuku jsou také odchylky. Přízvuk se občas v důsledku přeměny *a* na *á* přesouvá na jinou slabiku (např. *vystraší x fystraší*), jak tomu u cizinců je. *Á* je častým jevem v mnoha slovech (*špátně*, *chráje*, *prách*).

Otto dělá též chyby ve skloňování. V angličtině se u něj morfologické odchylky nevyskytují. V češtině je to však jeden z distinktivních rysů mluvy cizinců, protože právě deklinace jim dělá velký problém. Ottovi se tedy často stává, že nechává slova v prvním pádě nebo užije chybné koncovky. Uvádím několik příkladových vět: *Sfětlo je můj fášeň. Jsou to líné tforži. Žádný problém, Mikuláš. Pofěřčifá lidé.*

Občas Ottovi uklouzne nějaký domácí výraz. Pro nás je to nejčastěji **přejaté slovo z němčiny**. Mezi takové případy patří např. výroky *je to urgent*, *cheský traple* či nadávky, při kterých se Otto přestává kontrolovat úplně (např. *Hergotkrucifixtyrknundnochainmal!*)

---

³⁸ PRATCHETT, Terry, *Pravda*, 2. vyd. (opravené a doplněné ilustracemi), Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2017, s. 156–157

³⁹ PRATCHETT, Terry, *The Truth*, London: Penguin Random House UK, 2023. s. 171

Teď, když známe všechna specifika Ottova jazyka, budeme lépe rozumět následující ukázce:

„Ta chruť a , co se takhle sfedá a patá a sfetá! Já jsem upír! Prosím, pochápejte, omtléfající mlatá táma, to týchání, to sfedání chruti... Fyfolává něco strašného mécho nitra... Ale já putu silmý! Nehochu fšechny stratit!“⁴⁰

---

⁴⁰ PRATCHETT, Terry, Pravda, 2. vyd. (opravené a doplněné ilustracemi), Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2017, s. 201

11. Čestmír

Čestmír je bratrem Toničky Bolavé, vyskytuje se tedy v její linii příběhu. Je to malý chlapec, který se vyjadřuje tak, jak se od někoho v jeho věku čeká. Specifikum Čestmírovy mluvy spočívá v jeho biolektu, který se postupem příběhu vyvíjí. Ve Svobodnym národu je sotva schopný poskládat srozumitelnou větu, ale i během této jedné knihy je vývoj jeho řeči znatelný. V Pastýřské koruně ji už nerozeznáme od řeči jeho starší sestry. Z dítěte posedlého sladkostmi se pak stává hoch, který se rád stará o rodinnou farmu a miluje rybaření.

Ukázky:

- „*Ceš, ceč, ceš koko!*“⁴¹
(v originále „*Wanna Sweeties.*“)⁴²
- „*Leglační velká lyba.*“⁴³
- „*Veliká vodní kláva plyč.*“⁴⁴
- „*Leglační mlňous chlap.*“⁴⁵
- „*Mlňaví chlapi fíkali, že bácneš lybí hubu pves kebuli.*“⁴⁶

Ukázky jsem seřadila chronologicky tak, jak jsou postupně v knize. I na těchto pár ukázkách lze vidět Čestmírův komunikační progres. Ze začátku ještě nezná ani správné pojmenování sladkostí (používá pro ně dětské slovo „*koko*“). Dál v knize už je schopný pojmenovávat zvířata (např. *lyba*) a když se dozví nějaký nový poznatek, třeba že to zvíře není ryba, ale vodní kráva, je schopný ho následně aplikovat. V prvním díle byl unesen královnou víl a následně vysvobozený Toničkou a Fígly, po jejichž boku šel pak dlouhou cestu domů. Není pak divu, že od nich pochytil některé dialektové výrazy (např. *Kristusmaríja*).

Čestmír zatím neumí vyslovovat hlásku *r*, proto ji nahrazuje hláskou *l* (*lyba, plyč*). Taky se zatím nenaučil užívat ve větě správné tvary sloves, mluví tedy v elipsách (např. *lyba plyč*) nebo

---

⁴¹ PRATCHETT, Terry, Svobodnej národ, 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2004, s. 17

⁴² PRATCHETT, Terry, The Wee Free Men, AllNovel [online], dostupné z: <https://alnovel.net/the-wee-free-men-discworld-30/page-1.html>, s. 30

⁴³ PRATCHETT, Terry, Svobodnej národ, 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2004, s. 261

⁴⁴ PRATCHETT, Terry, Svobodnej národ, 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2004, s. 262

⁴⁵ PRATCHETT, Terry, Svobodnej národ, 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2004, s. 267

⁴⁶ PRATCHETT, Terry, Svobodnej národ, 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2004, s. 310

užije sloveso ve tvaru nesprávném (*ceš koko*). V originálu se Čestmír vyjadřuje také jednoduše – nepoužívá slovesa v celém tvaru, vynechává osobní zájmeno, které v angličtině musí být ve větě vždy přítomno, protože samotné sloveso osobu nevyjadřuje.

12. Smrt'

Postava Smrtě je antropomorfní personifikací smrti. Vyskytuje se v mnohých dílech Zeměplochy a v některých je hlavní postavou. Vypadá tak, jak by si ho asi každý představoval – kostlivec v černém hábitu s kápí přes hlavu a kosou v ruce. Jezdí na živém koni, protože kostěný byl nepraktický. Jakmile pohlédneme do jeho očí (přesněji dvou modrých světýlek) je jasné, že je konec, protože Smrtě potkáme, doběží-li naše přesýpací hodiny, kterých má Smrt' plnou komnatu ve svém černém paláci. Pokud tedy nejsme mág, čarodějka nebo kočka, ti vidí Smrtě i zaživa. Každopádně, abychom ho vůbec potkali, musíme být alespoň trochu významnou osobou, jinak by nemělo smysl pro nás chodit osobně. Smrt' se objevuje hned v první knize Zeměplochy (Barva kouzel), kde chodí v patách Mrakoplašových, protože by si ho už tak rád vzal, ale Mrakoplaš má talent vyklouznout vždy Smrti ze spárů. Mrakoplaš s ním vede po celou knihu rozhovory, tedy jen ve své hlavě, protože Smrt'ův hlas neslyšíme zvenku, ale jako by nás prostupoval zevnitř. Proto v textu není v uvozovkách. Je vyznačen velkým písmem.

12. 1. Smrt'ův proslov

Smrt'ův jazyk je výhradně **spisovný, až knižní**. Vyjadřuje se vzhledem ke svému postavení majestátně a vzhledem k události, již jeho přítomnost doprovází, s jistou obřadní formálností. Poměrně si libuje ve svých proslovech před smrtí i ve vysvětlování lidem, že už po smrti jsou. Proto často svou **výpověď parceluje**. Užívá též metafory a občas i **černý humor**, ten však nejspíš neužívá záměrně.

Ukázky:

- **MYSLÍM, ŽE TO ZAS NENÍ TAK STRAŠNĚ BOLESTIVÉ. TAK NAPŘÍKLAD MOHOU POZOROVAT, JAK SI VEDOU JEJICH POTOMCI. PARDON? DĚJE SE NĚCO?** ⁴⁷

IT'S NOT SUCH A WRENCH, I ASSUME. THEY CAN SEE HOW THEIR DESCENDANTS GET ON. SORRY? IS SOMETHING THE MATTER? ⁴⁸

V této ukázce Smrt' uklidňuje mrtvého krále Verence, že být duchem je vlastně docela výhodné. Všimněme si spisovných koncovek adjektiv (*bolestivé*), spisovných slovesných tvarů (*mohou*), uctivého *pardon*.

---

⁴⁷ PRATCHETT, Terry, Soudné sestry, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o. 2007, s. 17

⁴⁸ PRATCHETT, Terry, Wyrd Sisters, Berkshire: Cox and Wyman Ltd, Reading, 1988, s. 15

V angličtině je Smrt'ova mluva více specifická. Nevyskytují se v ní hovorové výrazy a je přesně dodržen správný anglický větný slovosled.

- **ŽLÁZY, odpověděl Smrt' krátce. ADRENALIN A TAK. A TAKY EMOCE. UŽ JE NEMÁTE. JEDINÉ, CO VÁM TEĎ ZBÝVÁ, JE MYŠLENÍ.** ⁴⁹

GLAND, said Death shortly. ADRENALIN AND SO FORTH. AND EMOTIONS. YOU DON'T HAVE THEM. ALL YOU HAVE NOW IS THOUGHT.⁵⁰

Zde máme klasické Smrt'ovo vyjadřování v krátkých větách (často větných ekvivalentech) za účelem zdůraznění faktů.

- **JSEM VELICE PŘEKVAPEN, ŽE NA TEBE NARÁŽÍM TADY, MRAKOPLAŠI, PŘESTOŽE S TEBOU PRÁVĚ DNES V NOCI MÁM MÍT SCHŮZKU.**⁵¹

I WAS SURPRISED THAT YOU JOSTLED ME, RICWIND, FOR I HAVE AN APPOINTMENT WITH THEE THIS VERY NIGHT. ⁵²

Smrt' užívá v promluvách často tpný slovesný rod (*jsem překvapen/I was surprised*). Knižnost je zde více viditelná v angličtině díky použitému výrazu *THEE* (tzn. *YOU*), který je historickou variantou tohoto osobního zájmena.

12.2. Smrt'ův spisovný jazyk

Ve Smrt'ově řeči se vyskytují ze zásady jen spisovné slovesné tvary (např. *já provozuji, já jsem, nabídl jsem, on se mohl naučit, oni vymýšlejí, oni mne volají*), spisovné koncovky přídavných jmen (např. *šiléný svět*) a spisovné tvary zájmen i podstatných jmen (např. *ti lidé, opatruj ji, se zlatými vousy*). Užívá i spisovného až knižního lexika (např. *otec, hoch, chlapec, opatrovat se*). Rád mluví v eufemismech - např. „*SPROVODÍME ZE SVĚTA NĚJAKÉ KARÍ,*“⁵³ což v tomto případě znamená „*Zabijeme kuře*“. Smrt' přece nikdy nezabíjí, on opravdu jen

---

⁴⁹ PRATCHETT, Terry, *Soudné sestry*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o. 2007, s. 13

⁵⁰ PRATCHETT, Terry, *Wyrd Sisters*, Berkshire: Cox and Wyman Ltd, Reading, 1988, s. 11

⁵¹ PRATCHETT, Terry, *The Colour of Magic – Barva kouzel*, dvojjazyčné vyd., 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2011, s. 111

⁵² PRATCHETT, Terry, *The Colour of Magic – Barva kouzel*, dvojjazyčné vyd., 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2011, s. 110

⁵³ PRATCHETT, Terry, *Mort*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 25

spovádá bytosti ze světa. Na otázku, kde pracuje, odpovídá taky s obraznou knižností: „*OD MOŘSKÝCH HLUBIN K VÝŠKÁM, KAM ANI ORLI NEMOHOU.*“⁵⁴

---

⁵⁴ PRATCHETT, Terry, *Mort*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 61

13. Mrakoplaš

Mrakoplaš bydlí v Ankh-Morporku a je mágem středního věku, pokud ho tak tedy můžeme vůbec nazývat. Neviditelnou univerzitu totiž nedokončil a skoro žádná kouzla neumí. Zná jedno velké, to *osmé*, které se však nikdy vyslovit nesmí, jinak by se stalo něco strašného. Za přečtení tohoto kouzla byl ze školy vyloučen.

Talentovaným mágem není, ale má nadání na utíkání hrobníkovi z lopaty, tedy přesněji na utíkání před Smrt'ovou kosou. Než by utíkal, tak si spíš zavolá pomoc, což umí v několika jazycích, nebo prosí o život. Díky svému jazykovému nadání a také díky své mazanosti a vypočítavosti se seznámí s důvěřivým cizincem Dvoukvítkem a stane se jeho průvodcem po Zeměploše. Tím začíná jeho dobrodružství a série zeměplošských knih, v nichž je hlavní postavou. Od Mrakoplašova setkání s Dvoukvítkem ho doprovází Zavazadlo.

13. 1. Mrakoplašova čeština

Mrakoplaš mluví nespisovným jazykem z toho důvodu, že se pohybuje ve společnosti, kde formálnosti není zapotřebí. Potuluje se po ulicích, rád zajde do hospody a tomu je jeho slovník uzpůsobený. Užívá tedy běžně **mluvené formy jazyka** – spisovné češtiny s prvky češtiny nespisovné obecné. Obecnou češtinu využívají i ostatní obyvatelé střední vrsty Ankh-Morporku. Je tomu tak nespíš proto, že **obecná čeština** se vyvinula z interdialektu středočeského (oblast hlavního města Prahy) a Ankh-Morpork by mohl být paralelou naší Prahy, proto jeho obyvatelům Kantůrek možná přiřadil právě středočeský interdialekt. Mluví jím např. místní skřeti, trpaslíci nebo třeba i hospodský Broadman.

Mrakoplaš užívá nespisovných sufixů ve slovesných tvarech (např. *já ho neunes, řek ste, rychle pod', měl bych bejt*), diftongu *ej* za spisovné *y* (např. *nebezpečnej, bejt, přivotrávenej, jistej*), nespisovné adjektivní koncovky *-ý* (*typický jídlo, spoustu svý práce*), nejčastěji používá při deklinaci koncovku *-ma* (např. *sněhovejna koulema, rtuťnatejma výparama*), protetické *v-* (*necejtíš volej, vona nepřestane*). V rovině lexikální se objevují slangové výrazy přejaté z němčiny (př. *přestávka na gábl, vymajzneme vodtud*).

13. 2. Ukázka překladu Mrakoplaše

„Rychle, pod', “ chytil Dvoukvítka za ruku. „Zkusíme vocud' vymajznout. Já při tom popřemejšlím, jak ti to vysvětlit.“

„Come on,“ he said. „Let’s try and get out. And I’ll try and tell you.“⁵⁵

V angličtině je Mrakoplašova nespisovná mluva vyjádřena opět použitým lexikem (např. frázovým slovesem *get out* - tj. *vypadnout*) a také stahováním pomocných sloves (př. *I’ll tell you*). V češtině se mluvenost vyjadřuje též nespisovným lexikem (nypř. *vymajznout*) a mnohem výrazněji ještě nespisovnými tvary slov (např. *vocud’, popřemejšlím, pod’*).

„Já si vůbec nemyslím, že to s tou záchranou je dobrej nápad,“ začal oklikou. „Myslím si, že bysme se měli nejdřív vydat do nejbližšího města a dát dohromady záchrannou výpravu.“

„I really don’t think rescue is a good idea,“ he said. „I think we’d better head back to a city, you know. To raise a search party.“⁵⁶

---

⁵⁵ PRATCHETT, Terry, *The Colour of Magic – Barva kouzel*, dvojjazyčné vyd., 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2011, s. 180–181

⁵⁶ PRATCHETT, Terry, *The Colour of Magic – Barva kouzel*, dvojjazyčné vyd., 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2011, 230–231

14. Dvoukvítek

Dvoukvítek je prvním zeměplošským turistou. Přijel do špinavého Ankh-Morporku plný nadšení, nevědom si možných rizik spojených s velkým obnosem peněz, které u sebe má, neznaje pouliční krádeže a hospodské rvačky. Připomíná svým oblečením (tj. klobouk, košile a vysoké ponožky) a “krabičkou na obrázky”, kterou nosí stále na krku, japonského naivního turistu. Jméno Dvoukvítek naprosto ladí s jeho optimistickou osobností a je výborným a téměř doslovným překladem Pratchettova anglického propria Twoflower.

14. 1. Dvoukvítkova spisovnost

Dvoukvítkova cizost se umocňuje jeho až **přespříliš spisovným jazykem**. Spisovnost podtrhuje **komický dojem**, který ve čtenáři vyvolává, protože se vyjadřuje slušně bez ohledu na situaci a bez ohledu na to, jak s ním hovoří ostatní. Je úplně z jiného světa. Neví, že existuje nebezpečí, že by ho někdo mohl využít či s ním mluvit jakkoliv urážlivě. Čistá spisovnost je u něj zřejmě užita jako vyjádření čistoty jeho duše. Dalším vysvětlením by byla jeho profese, je totiž pojišťovákem. Proto možná to líbivé vyjadřování za každé situace.

Ukázka

Jako ukázkou jsem zvolila Dvoukvítkův dialog s barbarem Hrunem (který mluví naopak opravdu barbarsky) probíhající během jejich uvěznění drakojezdci. Na jejich interakci jde nejlépe ukázat komičnost spisovnosti v situaci, do které se vůbec nehodí. A Dvoukvítkovu dětskou naivitu.

„Vidíš něco?“ zeptal se Hrun odněkud ze tmy u jeho nohou.

„Jenom mraky.“

Hrun spustil Dvoukvítka zase na zem a sedl si na kraj jednoho z dřevěných lehátek, která tvořila jediné vybavení cely. „Do hajzlu.“

„Nezoufej,“ konejšil ho Dvoukvítek.

„Já vůbec nezoufám.“

„Já si myslím, že je to všechno nějaké strašné nedorozumění. Doufám, že nás brzo propustí. Vypadají velice civilizovaně.“⁵⁷

---

⁵⁷ PRATCHETT, Terry, *Barva kouzel*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 172

15. Klačané

Jednoho dne se z moře vynořil potopený ostrov Klač. První zvěstí neštěstí byla už lodička s korouhví, na které připlul Umaštěný Arif, aby si zas nakradl rybářem Janečkem vyhlídnuté olihně. Protože to Klačani prostě dělají. Jsou Ankh-Morkporčany popisováni jako hamižní, zákešní, špinaví a nečestní únosci a lháři, kteří mají ve zvyku zabírat cizí zemi. Klač měla sice s Ankh-Morkporkem skoro po celé století příměří, ale Klačané se vždy znovu objeví, aby zažehli plamen nenávisti. Už na začátku knihy je poznat, že Klačané jsou aluzí na muslimské národy. Klačanská menšina žijící v Ankh-Morporku je vnímána jako místní přijímaná minorita, má i zdejší přízvuk. Pak jsou tu ale ti nově příchozí. Místní jsou vůči nim až xenofóbní a mají proti nim plno předsudků. V knize Hrrr na ně! vyvstává velký **kontrast mezi naším a cizím**.

- **Ankh-Morkporčani o Klačanech:**

„Klačana poznáš hlavně podle toho, jak vyslovuje všechna ta slova s ‚al‘ na začátku, rozumíš? Protože to je vždycky spolehlivě prozradí...“ ⁵⁸ - Tračník

„Támhle, to je umaštěný Arif!“ ... „Dobře se na něj podívej! Jezdí sem celé roky a krade nám naše olihně, ten hnusný hamižný ďábel.“ ⁵⁹ - Kuboš Janeček

„... Takže ti zatracení Klačané ukradnou všechno, co není přibité, co?“ ⁶⁰ -seržant Navážka

„A samozřejmě jsou celí žhavi do boje,“ pokračoval Tračník. „Jsou to strašní násilníci, rváči, a ty jejich zahnuté šavle...“ ⁶¹

- **První setkání s Klačanem**

První významné mezinárodní setkání proběhlo mezi Ankh-Morporporčany kapitánem Karotkou a velitelem Městské hlídky Elániem a Klačanem Muirabakem. Lidé na něj zírali, protože měl turban na hlavě, dlouhý plnovous a všude po těle ženské klenoty. Kapitán Karotka překvapivě rozumějící jazyku Klačanů, se dal s Muirabakem hned do řeči. Pratchett zde využil metodu jazykové šifry, kdy rozhovor je zaznamenán jiným druhem písma, tudíž čtenář ví, že probíhá v klačtině, pro Elánia je ale účelně zašifrovaný.

---

⁵⁸ PRATCHETT, Terry, Hrrr na ně!, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 44

⁵⁹ PRATCHETT, Terry, Hrrr na ně!, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 7

⁶⁰ PRATCHETT, Terry, Hrrr na ně!, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 17

⁶¹ PRATCHETT, Terry, Hrrr na ně!, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 46

Dalším nově přichozím je Jednasedmdesátihodinový Ahmed, který má charakteristicky arabsky zahnutý nos, knír a bradku, na obličejí plno šrámů a mačetu za zády. Jak píše Pratchett „... byla to tvář, na jejímž základě by jejího majitele kterýkoliv policista okamžitě uvěznil.“ (Hrrr na ně! 2007, s. 86-87). Přichází s ním komický střet místních a cizích tradic, kdy se Ahmed Elánia ptá, jestli ta půvabná dáma, kterou právě potkal, je Elániova první žena.

Posledním důležitým cizincem v Ankh-Morporku je Jabbar.

15. 1. Ahmed

Ahmed má charakteristický **cizí přízvuk**, kdy skoro za každou souhláskou vyslovuje vkladné zřejmě **klačské -h-**, které je vyznačeno i jiným stylem písma. Jan Kantůrek tak doslovně přeložil přízvuk zaznamenaný Pratchettem, který je utvořen stejným způsobem, s tou výjimkou, že v anglickém originálu jsou takto vyznačené i jiné souhlásky.

- **Ukázka:**

„Kdhybhyste náhodou zhměnilh názor, uffendhi, dhal bych vám pětheadvacet vhelbhloudů, žhádnhý phrobhlém.“⁶²

„If hyou changing your mind, offendi, I give hyou twenty-five camels, no problem.“⁶³

15. 2. Jabbar

Jabbar je příslušníkem agresivního klačského pouštního kmene T'rusů (pozn. trus se do angličtiny překládá jako dreg, proto v originálu název D'regs). Říká se “jiný kraj, jiný mrav”, proto Jabbarovi chování jeho národa přijde naprosto v pořádku. Působí tak vcelku nevinným dojmem. Také je velmi pohostinný („*Můj stůl je i tvůj stolem...Můj ženy jsou tvůj ženy.*“⁶⁴).

Ve svém národu je považován za moudrého. Při setkání s Elániem mu vysvětluje myšlení T'rusů, lupičské strategie a to, že vlastně jeho kmen nedělá nic špatně.

---

⁶² PRATCHETT, Terry, Hrrr na ně!, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 63

⁶³ PRATCHETT, Terry, Hrrr na ně!, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 78–79

⁶⁴ PRATCHETT, Terry, Hrrr na ně!, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 272

15. 2. 1. Jabarrův jazyk

- **Chybná deklinace a konjugace**

Čeština vyjadřuje cizost mluvčího především v rovině morfologické, kdy nacházíme chybnou deklinaci adjektiv, pronomén (např. *můj ženy, má jazyk*) i substantiv (např. nom. *stůl* - inst. *stůlem*). V Jabbarově mluvě se vyskytují často chybné tvary substantiv ženského rodu, má totiž tendenci za každé podstatné jméno rodu ženského dávat klasicky ženskou rodovou koncovku *-a* (např. *je to řeča obchodňáků, jasná věca*). Nejčastějším prvkem je záměna slovesných tvarů (nejčastěji užívání tvaru 2. os. sg. prez. pro ostatní osoby - např. *já cítíš špatně moc, bolíš mě celý člověk*). U prvního příkladu si můžeme všimnout i jiného slovosledu.

Ukázka překladu:

„... ty velikej dimplomatka...“⁶⁵

„...you were a big diplomatic...“⁶⁶

V anglické ukázce je užitý minulý čas slovesa *být* místo přítomného (tzn. *were* místo *are*). Častým jevem v angličtině je též vynechávání pomocného či plnovýznamového slovesa. Tento jev se vyskytuje i v českém překladu. V této české ukázce sloveso úplně chybí. V originálu máme slovní spojení *a big diplomatic* vyjadřující *velký diplomat*. *Diplomatic* však není substantivum, ale adjektivum od něj odvozené. Kantůrek po vzoru Pratchetta užil též chybné varianty slova *diplomat*, a to tak, že změnil jeho mluvnický rod pomocí sufixu *-a*.

- **Kalambúry**

Dále dochází ke změnám v rovině foneticko-fonologické (např. *tradice* - *tradikce*, *dni* - *dýni*). Vznikají pak vtipné **slovní hříčky**, kdy *tři dni* a *tři dýně* spolu nemají vůbec nic společného. V angličtině se s těmito kalambúry setkáváme také, ale zařadili bychom je do změn v rovině lexikální. V češtině vznikají slovní hříčky totiž tím, že cizinec poruší poskládání hlásek ve slově (např. *pohostinství* - *pohnojstinství*) a vzniká pak úplně nové slovo. Hostina má totiž opět s hnojem pramálo společného.

V angličtině vnikají slovní hříčky na jiném principu. V mluvené podobě bychom je u cizince snad ani nezaznamenaly, existují výhradně ve psané podobě. Vznikají totiž v souvislosti s výslovností, kdy se slovo vyslovuje téměř stejně, ale píše jinak.

---

⁶⁵ PRATCHETT, Terry, Hrrr na ně!, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 321

⁶⁶ PRATCHETT, Terry, Hrrr na ně!, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 274

Ukázka překladu:

„Máme svůj tradikci,“ ... „Muži, který hostem ve tvůj stanu, i kdyby to tvůj nejúhlavnější nepřítel, dlužíš pohnojstinství přinejmenším na tři dýni...“⁶⁷

„We have tradition,“ ... „A man who is a quest in your tent, even if he is your worst enemy, you owe him hospitality for tree dace.“⁶⁸

V tomto případě chtěl Jabbar říct „*pohostinství na tři dny*“ - v překladu *hospitality for three days*. V textu nacházíme zápis *hospitality for tree dace*, který má stejnou výslovnost, ale má úplně jiný význam. *Tree* znamená *strom* a *dace* je česky *jelec*⁶⁹. (do pozn. pod čarou)

---

⁶⁷ PRATCHETT, Terry, *Hrrr na ně!*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 321

⁶⁸ PRATCHETT, Terry, *Hrrr na ně!*, dotisk 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., 2007, s. 274

⁶⁹ Jelec je druh sladkovodní ryby a patří do čeledi kaprovitých.

Závěr

Cílem teoretické části práce bylo seznámit čtenáře s tématy souvisejícími s problematikou vícejazyčnosti. Pracovala jsem se stratifikací českého jazyka, překladatelstvím a vícejazyčností v uměleckém textu a reklamě. Literatura zabývající se těmito oblastmi byla lehce vyhledatelná a dostupná. Ztěžejní byly pro mě tyto publikace: *Přehled nářečí českého jazyka* od Jaromíra Běliče, *Překladatelské miniautry* od Milana Hrdličky a *Reklama v češtině* od Světlý Čmejerkové. Dále byl významným zdrojem *Nový encyklopedický slovník češtiny*, s jehož elektronickou podobou jsem pracovala především při hledání informací o vícejazyčnosti uměleckého textu. Zjistila jsem, jak rozsáhlá tato problematika je, že vícejazyčnost nesouvisí jen s různými národními jazyky, ale též s jednotlivými podobami jednoho národního jazyka, a že zasahuje též do individuálního vyjadřování každého z nás. Dále jsem nastudovala a popsala, jaké jsou možnosti překladu uměleckého textu, speciálně pak vícejazyčnosti v originálním textu. Uvedla jsem i stručné informace o vícejazyčnosti v reklamě. K tomuto tématu mi vypomohla má vlastní zkušenost, kdy jsem uvedla příklady oficiálních televizních reklam, jejichž pointa ve vícejazyčnosti spočívá. Teoretická část též obsahuje stručné informace o životě a dílu Terryho Pratchetta a Jana Kantůrka.

Cílem praktické části práce bylo nalézt jazykové odlišnosti jednotlivých postav Zeměplochy, poté tyto odlišnosti definovat, popsat a zamyslet se nad důvodem jejich užití. Pracovala jsem se všemi jazykovými rovinami. Součástí mé bakalářské práce bylo i čtení anglických originálů, se kterými jsem Kantůrkův překlad porovnávala a pokoušela se odhalit, jaké postupy volil, když cizí jazyk překládal. V souvislosti s tím jsem zkoumala též Pratchettův um využívat vícejazyčnost. Našla jsem odlišnosti i paralely mezi Pratchetem a Kantůrkem ve vytváření jazyka jednotlivých postav. K praktické části se literatura shromažďovala hůř, protože žádná z blízkých knihoven neměla kompletní sbírku této série. Některé knihy, s nimiž jsem zamýšlela pracovat, nebyly dostupné v žádné z mnou navštívených knihoven, proto jsme v několika případech pracovala s jejich elektronickou formou, kdy jsem našla některé ukázky online, anebo si stáhla elektronickou verzi celé knihy. Tento problém se týkal hlavně anglických originálů knih, které nebyly dostupné ani v cizojazyčných knihovnách.

Cíl se mi podařilo splnit. Našla jsem mnoho postav mluvících zcela odlišným způsobem a se stylem jejich vyjadřování jsem dokázala odborně pracovat.

Samotnou mě překvapilo, kolik podob může vícejazyčnost mít a že její záměrné využití dodává uměleckému textu zcela nový rozměr. Našla jsem paralely mezi anglickým originálem a českým překladem, kde bylo možné téměř doslovně specifika jazyka přeložit, nebo alespoň využít stejného postupu při vymýšlení nové řeči. Též jsem ale objevila místa, kde Kantůrek využil svoji kreativitu, sociální inteligenci a všeobecný rozhled. Díky těmto vlastnostem

dokázal rozdílné jazyky přeložit a upravit tak, aby byly čtenáři srozumitelné a aby jejich užití mělo stejný účel, jaký mělo v originálu.

Abych mohla proniknout do Zeměplochy a záměrného užití vícejazyčnosti v ní, zabývala jsem se též osobností Terryho Pratchetta a Jana Kantůrka. Patří jim můj velký obdiv. Pratchettovi za vytvoření tak smyslně nesmyslného světa a Janu Kantůrkovi za jeho celoživotní snahu ukázat Úžasnou Zeměplochu českému čtenáři.

Seznam literatury a použitých zdrojů

BĚLIČ, Jaromír, 1981. *Přehled nářečí českého jazyka*. Praha: Univerzita Karlova jako skriptum pro posluchače filozofické fakulty

BLÁHA, Ondřej, 2009. *Funkční stratifikace češtiny*. 1. vyd., Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2377-7

BOGOCZOVÁ, Irena, 2009. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. 1. vyd., Ostrava: Ostravská univerzita, ISBN 978-80-7368-649-9

ČÁP, Petr, CHYTIL, Tomáš, LIPTÁKOVÁ, Věra, 2023. *Discworld.cz.*, dostupné z: <https://discworld.cz>

ČECHOVÁ, Marie, DOKULIL, Miloš, HLAVSA, Zdeněk, HRBÁČEK, Josef, HRUŠKOVÁ, Zdeňka, 2011. *Čeština – řeč a jazyk*. 3. vyd., Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, a. s., ISBN 978-80-7235-413-9

ČMEJERKOVÁ, Světlá, 2000. *Reklama v češtině*. 1. vyd., Praha: LEDA, spol. s r. o., ISBN 80-85927-75-6

HRDLIČKA, Milan, 2014. *Překladatelské miniatury*. 2. vyd. rozšířené, Praha: Karolinium, Univerzita Karlova v Praze, ISBN 978-80-246-2501-0

HUGO, Jan, a kolektiv, 2009. *Slovník nespisovné češtiny*. 3. rozš. vyd., Praha: MAXDORF s. r. o., ISBN 978-80-7345-198-1

CHRISTIE, Agatha, 2016. *Hercule Poirot: Povídky*. 1. soubor. vyd., Praha: Euromedia Group, a. s., ISBN 978-80-242-5554-5

KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana, 2012–2020. *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, (online), dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/>

PRATCHETT, Terry, 2007. *Barva kouzel, Úžasná Zeměplocha*. 1. vyd., Praha: TALPRESS,

spol. s r. o., ISBN 80-85609-28-2

PRATCHETT, Terry, 2007. *Hrrr na ně!, Úžasná Zeměplocha*. 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., ISBN 80-7179-068-9

PRATCHETT, Terry, 1998. *Jingo, A Discworld novel*. 1. vyd., London: Corgi Books, a Corgi Book: 0 552 14598 X

PRATCHETT, Terry, 2007. *Mort, Úžasná Zeměplocha*. 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., ISBN 80-85609-55-4

PRATCHETT, Terry, 2017. *Pastýřská koruna. Úžasná zeměplocha*. 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., ISBN 978-80-7197-646-2

PRATCHETT, Terry, 2017. *Pravda a Zloděj času, Příběhy ze Zeměplochy*. 1. soubor. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., ISBN 978-80-7197-642-4

PRATCHETT, Terry, 2007. *Pátý elefant, Úžasná Zeměplocha*. 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., ISBN 80-7197-179-0

PRATCHETT, Terry, 2007. *Soudné sestry, Úžasná Zeměplocha*. 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., ISBN 80-85609-68-1

PRATHCETT, Terry, 2004. *Svobodnej národ, Příběh ze Zeměplochy*. 1. vyd., TALPRESS, spol. s r. o., ISBN 80-7197-245-2

PRATCHETT, Terry, 2011. *The Colour of Magic - Barva kouzel, dvojjazyčné vydání*. 1. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., ISBN 978-80-7197-414-8

PRATCHETT, Terry. *The Fifth Elephant*, (online), dostupné z:
<https://lrc.wiut.uz/Content/Uploads/Ckeditor/e1110566-7dc0-41c4-81da-1b6aa950478bD24 - The Fifth Elephant.pdf>

PRATCHETT, Terry, 2015. *The Shepherd's Crown, A Discworld novel*. New York: Doubleday, a Doubleday book: 978 0 857 53481 1

PRATCHETT, Terry, 1988. *Wyrd Sisters, A Discworld novel*. London: Corgi Books, a Corgi book: 0 552 13460 0

PRATCHETT, Terry, 2023. *The Thruth, A Discworld novel*. London: Corgi Book, ISBN 978-1-407-03524-6

PRATCHETT, Terry. *The Wee Free Men, A Discworld novel*. All Novel - online, dostupné z: <https://allnovel.net/the-wee-free-men-discworld-30.html>

PRATCHETT, Terry, 2013. *Zimoděj, Příběh ze Zeměplochy*. 2. vyd., Praha: TALPRESS, spol. s r. o., ISBN 978-80-7197-467-3

Madeta, a. s., 2014. *Madeland - reklama*. Online, dostupné z: <https://m.youtube.com/watch?v=6oKsyr-E94c&pp=ygUSbWFkZXRhIHJla2xhbWEgc3ly>

Madeta, a. s., 2017. *Romadur - Nenajdete ve světě sýry jako v Madetě*. Online, dostupné z: <https://m.youtube.com/watch?v=tBNLjAXOyBM&pp=ygUSbWFkZXRhIHJla2xhbWEgc3ly>

Madeta, a. s., 2020. *Jihočeský cottage, ten od Madety*. (Online), dostupné z: <https://m.youtube.com/watch?v=PoFIGGn9rgM&pp=ygUPcmVrbGFtYSBjb3R0YWdl>